

INHOUDSOPGAVE

VOLUME XXXXIII, winter 2021 No. 97

- 2 Van de redactie
- 3 Dickens en cribbage
Wim Tigges
- 16 Keeping up Appearances
Ton Dorrestein
- 28 Blottonites and Wellerisms
J.C. van Kessel
- 30 De kracht van de machtelozen: Newman Noggs
Marijke Drost
- 40 Waarom schreef Dickens *Nicholas Nickleby*?
Dick Kooiman
- 45 The Signalman
Over: *Dickens and the Twentieth Century* - Edited by John Gross & Gabriel Pearson
Martijn David
- 49 Household Words
Verslag van de 267^e vergadering van de Haarlem Branch van The Dickens Fellowship, 18 september 2021
Pieter de Groot
- 52 Over de auteurs

THE DUTCH DICKENSIAN
VAN DE REDACTIE

*D*e redactie prijst zich gelukkig in dit Kerstnummer een juweeltje te kunnen presenteren, een juweeltje in tweeërlei opzicht. Het juweel is een artikel van Wim Tigges over het in de 19e eeuw populaire kaartspel cribbage. Het is een hersenkraker, passend in de donkere dagen voor Kerstmis en corona, waarin iedere afleiding de huiselijke haard draaglijker maakt, en het is een gaaf exemplaar van Dickens-mania, waaraan iedere Dickens liefhebber zich bij tijd en wijle overgeeft.

Dickens-mania kent meerdere stromingen. Er is de stroming van fysieke voorwerpen, zoals borden, theeserviezen, asbakken, presse-papiers, allen versierd met scènes uit Dickens' romans.

Een tweede stroming uit zich in het onbedwingbare verlangen naar bedevaartplaatsen. Waar maar mogelijk worden plaquettes en bordjes geplaatst op plekken, die in verband met Dickens kunnen worden gebracht. Een hoogtepunt was bijvoorbeeld de foto, die jaren geleden in de Dickensian stond van een huizenrij, die een gapend gat vertoonde. Het onderschrift luidde: 'Verdwenen huis, waar Dickens mogelijkwijs overnacht had.' Van Nederlandse bodem is het zomeruitje naar Dantumawoude, alwaar het huis van notaris Keuning – in de beginjaren van de Haarlem Branch een gewaardeerd lid om wie nadien een jarenlange vete ontstond - werd bezichtigd. Van het interieur herinnerde alleen nog het behang op een zolderkamer aan de voormalige bewoner.

Een derde stroming wordt vertegenwoordigd door Wim Tigges, die Dickens benut om een gebruik of anderszins iets uit zijn werk te nemen als aanleiding om ons uitgebreid te vergasten op de spelregels van het cribbagespel. Doe er uw voordeel mee.

DICKENS EN CRIBBAGE

Wim Tigges

Charles Dickens was misschien niet altijd even “gezellig” in de omgang, een gezelschapsmens was hij zeker. Men hoeft er de biografieën maar op na te slaan. Michael Slater beschrijft onder meer hoe Dickens zich tijdens zijn jaarlijkse zomerverblijf in Broadstairs met familie en vrienden dikwijls als een “*sort of super-dynamic Master of the Revels*” ontpopte; tussen zijn schrijfwerk door “[h]e took the lead in organising games, charades, singing comic songs [...] and suchlike diversions” (Charles Dickens, p. 156). Dat was in zijn jonge jaren, rond 1840. Bezoekers herinnerden zich zo’n twintig jaar later ook de gulle maar veeleisende gastheer in Gad’s Hill Place: “[T]here were some guests who found Dickens’s particular form of relaxation very exhausting”, zo schrijft Peter Ackroyd; naast het genieten van copieuze maaltijden, van charades en uitstapjes, en van Dickens’ komische acteertalenten, werden er ook spelletjes gedaan, waaronder kaartspelen als whist en vingt-et-un (Dickens, p. 933). In de romans zijn zulke activiteiten vaak uitingen van onderlinge verbintenis, maar ook van rivaliteit en bedrog.

In deze bijdrage wil ik een enkel aspect van speels vermaak wat nader belichten: de betekenis van het kaartspel, met name het populaire “cribbage”. Omdat dit in Nederland waarschijnlijk minder bekend is, wil ik eerst wat vertellen over dat spel. Daarna zal ik enkele passages waarin het ten tonele wordt gevoerd de revue laten passeren.

Het spel

Cribbage is een kaartspel voor twee of vier personen. In de alomvattende *Oxford English Dictionary* wordt de eerste vermelding ervan gedateerd in 1641. De zeventiende-eeuwse oudheidkundige en biograaf John Aubrey schrijft de uitvinding ervan toe aan de jonggestorven dichter, rokkenjager en valsspeler (!) Sir John Suckling (1609-42), en de *Dictionary of National Biography* neemt dit over in haar lemma over deze dichter.

Het spel werd oorspronkelijk gespeeld met vijf kaarten per speler, gegeven uit een compleet spel van 52. De aas telt voor één punt, de 2 voor twee, enzovoort, en de boer, vrouw en heer elk voor 10 punten. In de meest gangbare versie, die voor twee spelers, draait de gever uit de rest van het spel de “starter”, een soort troef-

THE DUTCH DICKENSIAN

Cribbage bord

kaart op, nadat zijn of haar tegenspeler, de “pone” genoemd, heeft gecoupeerd. Wie als eerste geveer of pone is, wordt beslist door een “cut-and-deal” vooraf.

Is de starter een boer, dan krijgt de geveer meteen twee spelpunten, en roept: *“Two for his heels!”* Vervolgens leggen beide spelers elk twee van hun kaarten blind af in de zogenaamde “crib”, die toekomt aan de geveer. Deze legt uiteraard de meest gunstige kaarten voor de puntentelling in de crib, terwijl de pone zijn tegenstander juist met ongunstige kaarten zal willen bedelen. De

spelers houden dus elk een “hand” over van drie kaarten, die om en om worden uitgespeeld, te beginnen met de pone. Hierbij is het de bedoeling om spelpunten te scoren door elkaar af te troeven met bepaalde combinaties, bijvoorbeeld door met een uitgelegde kaart in eerste instantie het totaal op 15 punten te brengen: stel, de pone speelt om te beginnen een 9 uit, en de geveer meteen daarop een 6 (de kleur doet er hierbij niet toe), dan mag de geveer twee punten scoren. Dat scoren gebeurt op het tussen de spelers in geplaatste cribbagebord, een smal langwerpige bord met vier rijen van elk dertig gaatjes, plus een gaatje voor “pegging out” aan elk einde. Beide spelers geven de score namelijk aan door ieder steeds om en om twee pinnetjes in de gaatjes van het bord vooruit te schuiven, telkens wanneer en zoveel als er spelpunten worden bijgeteld. Tijdens het spel, bij voorkeur bij de aanvang van de eerste ronde, mag degene die als eerste de pone is, omdat die statistisch gezien wat in het nadeel is, één keer drie extra spelpunten claimen.

Zou de geveer in ons voorbeeld in plaats van een 6 meteen een andere 9 uitspelen, dan scoort hij ook twee punten, namelijk met een “paar”. Antwoordt de geveer op die eerste 9 echter met een 4, dan kan de pone voor twee spelpunten repliceren met een 2 (voor $9+4+2=15$), of met een andere 4 (voor een paar) — uiteraard alleen als hij die kaarten in de hand heeft. Volgt op een 9 een 8 of een boer, waarna de ander antwoordt met een 10, dan scoort de laatste speler drie spelpunten voor een “sequence” of “straatje” — 8-9-10 of 9-10-boer; een straatje kan ook langer zijn, bijv. 3-4-6-5-7, voor eerst vier, en dan zelfs vijf spelpunten; de volgorde waarin de kaarten zijn uitgespeeld doet er niet toe, de kleur ook niet, maar er mag geen onderbreking zijn: wie hier de derde kaart, een 6, had uit-

THE DUTCH DICKENSIAN

gespeeld heeft geen straatje voor drie punten, de tegenspeler wel een voor vier, waarna in dit voorbeeld vervolgens weer gescoord is voor vijf spelpunten.

Men zal begrijpen dat er bij de combinatie van het in de crib moeten (of mogen) leggen, en van hetgeen men dus in de hand wil houden, en vervolgens voor de volgorde waarin de hand wordt uitgespeeld, aardig wat strategisch denkwerk komt kijken!

Er wordt bij elke ronde doorgeteld tot maximaal 31 punten. Bereikt een speler dat precies, dan mag hij twee spelpunten op het bord scoren. Kan hij, als het totaal nog onder de 31 is, niet uitspelen zonder over de 31 heen te gaan, wat niet is toegestaan, dan roept hij “Go!”, en mag hij één punt scoren, tenzij zijn tegenstander met een volgende kaart nog wel onder of op 31 kan uitkomen. Dan krijgt die het punt of de punten, en is het uitspelen in deze ronde ten einde.

Nu worden achtereenvolgens altijd eerst de combinaties geteld in de hand van de pone, daarna die in de hand van de geveer, en tenslotte die in de crib. Hierbij mag de starter steeds worden meegeteld. Behalve alle combinaties van 15, de eventuele paren, drie- en zelfs vierdubbele paren (voor respectievelijk zes en twaalf spelpunten — reken maar uit!), en straatjes, kan men nu ook vier of vijf spelpunten scoren voor een “flush”: vier kaarten van dezelfde kleur in de hand of vijf kaarten in de crib, inclusief de starter. Heeft men in de hand of de crib een boer van dezelfde kleur als de starter, dan scoort men één punt, onder de uitroep: “*One for his nob*”.

Al deze scores worden “pegged out” op het bord. Als alles is geteld speelt men door met een volgende ronde, waarbij geveer en pone om en om van rol wisselen. Het doel van het spel is om als eerste het bord rond te zijn, dat wil zeggen, om opgeteld tenminste een score van 61 (of, als men twee keer rond wil gaan, 121) spelpunten te behalen. Wie 61 of meer punten scoort terwijl de tegenspeler er nog geen 31 heeft, laat de ander “in the lurch”. De pone telt altijd zijn hand voordat de geveer hand en crib mag tellen, en wint het spel zodra hij de 61 (of 121) heeft bereikt, ook al had de geveer opgeteld dat in diezelfde ronde ook, en zelfs ruimschoots, gekund. Het is, net als bij de Engelse verkiezingen, “*first past the post*”!

De regels van een spel zijn natuurlijk veel makkelijker te begrijpen wanneer men het in de praktijk leert. Men kan cribbage tegenwoordig ook online spelen, meestal in de inmiddels meer gangbare versie met zes kaarten per speler in plaats van vijf. Daarbij speelt men alle kaarten uit, dat wil zeggen, men kan ook na “Go” met de resterende kaarten nog opnieuw scoren voor men hand en crib gaat tellen.

THE DUTCH DICKENSIAN

Doorgaans speelt men dan tot 121 punten, en de pone krijgt geen “bonus” van drie punten. Verder zijn de spelregels hetzelfde.

Er is ook informatie over het cribbagespel en de regels ervan te vinden op het Internet: in Wikipedia, of bijvoorbeeld in de geïllustreerde online versie van Foster’s Complete Hoyle: An Encyclopedia of Games (p. 442-462). Iedere Engelstalige speler van welk spel ook, van trik-trak tot schaak en van bridge tot hartenjagen, en die even twijfelt aan wat de spelregels ook weer precies waren, kent van oudsher de uitdrukking “zoek het op in Hoyle”. Edmond Hoyle (1672-1769) publiceerde in 1742 een boekje over het whisten, en breidde dit in 1748 uit met de regels van andere “standard games”. Sindsdien zijn er talrijke uitgebreide en aangepaste versies van dit boek verschenen, zoals die van R.F. Foster uit 1914, en ook mijn Look It Up In Hoyle: How to play over 175 games, herzien door Thomas M. Smith in 1969. Daarin worden alle versies van het cribbagespel uitgebreid beschreven (p. 158-187), waarbij onder meer wordt opgemerkt dat de versie met vijf kaarten per speler veel meer strategische vaardigheid vergt dan die met zes kaarten, hier enigszins denigrerend beschreven als “a pleasant resource in a dull hour, [...] amusing [...] without taxing the mind much” (p.177).

Cribbage bij Dickens

In een aantal romans van Dickens wordt naar het cribbagespel verwezen. Zo lezen we in *Oliver Twist* dat Mrs Bedwin, de huishoudster van de heer Brownlow, het Oliver leert spelen:

When the old lady had expatiated, a long time, on the excellences of her children, and the merits of her kind good husband besides, who had been dead and gone, poor dear soul! just six-and-twenty years, it was time to have tea. After tea she began to teach Oliver cribbage: which he learnt as quickly as she could teach: and at which game they played, with great interest and gravity, until it was time for the invalid to have some warm wine and water, with a slice of dry toast, and then to go cosily to bed. (Oliver Twist , Ch. 14)

Veel later in dezelfde roman verdrijven twee leden van Fagins bende de tijd met cribbage:

In due course, they arrived at Fagin’s abode, where they found Toby Crackit

THE DUTCH DICKENSIAN

and Mr. Chitling intent upon their fifteenth game at cribbage, which it is scarcely necessary to say the latter gentleman lost, and with it, his fifteenth and last sixpence: much to the amusement of his young friends. Mr. Crackit, apparently somewhat ashamed at being found relaxing himself with a gentleman so much his inferior in station and mental endowments, yawned, and inquiring after Sikes, took up his hat to go. (Ch. 39)

In *Our Mutual Friend*, Dickens' laatste voltooide roman, wordt slechts een enkele keer naar cribbage verwezen, ditmaal in de vorm van een beeldende gelijkenis, die pas echt volledig tot leven komt als men bekend is met hoe bij dat spel de punten worden gescoord. Een van de schaarse getuigen bij het huwelijk van Bella Wilfer en John Rokesmith in Greenwich is een oude zeeman, een “*gruff and grim old pensioner*”, met twee houten benen. De verteller beschrijft hoe de zeeman zich naar de kerk haast: “*He was a slow sailer on a wind of happiness, but he took a cross cut for the rendezvous, and pegged away as if he were scoring furiously at cribbage*” (**Book 4, Ch. 4**).

Dickens' vriend en eerste biograaf John Forster citeert een nagelaten manuscript over een van de personages uit de onvoltooide roman *The Mystery of Edwin Drood*, de veilingmeester Mr Sapsea. Het hele fragment, van ongeveer 1500 woorden, was kennelijk bedoeld om dit plechtstatige personage, de burgemeester van Cloisterham, uitvoeriger als zodanig aan de lezer voor te stellen. Het heeft als titel “*How Mr. Sapsea Ceased To Be A Member Of The Eight Club. Told By Himself*”, en begint als volgt:

Wishing to take the air, I proceeded by a circuitous route to the Club, it being our weekly night of meeting. I found that we mustered our full strength. We were enrolled under the denomination of the Eight Club. We were eight in number; we met at eight o'clock during eight months of the year; we played eight games of four-handed cribbage, at eightpence the game; our frugal supper was composed of eight rolls, eight mutton chops, eight pork sausages, eight baked potatoes, eight marrow-bones, with eight toasts, and eight bottles of ale. There may, or may not, be a certain harmony of colour in the ruling idea of this (to adopt a phrase of our lively neighbours) reunion. It was a little idea of mine. (The Life of Charles Dickens, Book 11, Ch. 2: “Last Book”)

Bij “four-handed cribbage” speelt men in paren. Elke speler legt één kaart in

VOLUME XXXXIII

de uiteraard roulerende crib, en houdt dus vier van de vijf kaarten in de hand. Het correct bijhouden van de scores in zo'n spel schijnt extra ingewikkeld en inspannend te zijn geweest. Dit is ook de versie die we als eerste vermelding tegenkomen in die ten onrechte zo vaak wat veronachtzaamde vierde roman van Dickens, *The Old Curiosity Shop*.

The Old Curiosity Shop

Ton Vroom bespreekt deze roman uitgebreid in het winternummer van *The Dutch Dickensian* voor 2009 (Vol. XXIX, No 69, p. 141-160). *The Old Curiosity Shop* werd in veertig wekelijkse afleveringen, van 25 april 1840 tot en met 6 februari 1841, gepubliceerd in Dickens' eerste periodiek, *Master Humphrey's Clock*. Toen het verhaal eenmaal goed op gang kwam, steeg de oplage uiteindelijk naar 100.000. De roman is door veel critici wat stiefmoederlijk behandeld, met name vanwege de te sentimenteel gevonden scènes met Little Nell en haar grootvader, vooral de sterfscène. Maar Dickens was en is nog steeds vooral zo populair vanwege zijn sociale betrokkenheid (in dit boek met kindermishandeling, huiselijk geweld, gokverslaving, en met onrecht en bedrog), en vanwege de uitgekiende balans tussen humor en sentiment. Michael Slater noemt Daniel Quilp en Richard ("Dick") Swiveller terecht "*endlessly fascinating and entertaining characters*" (Dickens, p. 152). Ik zou er nog aan toe willen voegen dat vrouwelijke personages als de "Marchioness", Sally Brass, en zelfs de al te zachtaardige Mrs Quilp en haar opstandige moeder Mrs Jiniwin, minstens zo interessant zijn als Little Nell, de gedoodverfde mantelzorgster van haar gokverslaafde en geleidelijk aan dementerende grootvader. Dat het verhaal wat rommelig en soms wat geforceerd is moeten we maar voor lief nemen. Cribbage speelt er, zoals we zullen zien, een meer dan marginale rol in; men zou van een thematisch motief kunnen spreken. Bij het kaarten is er sprake van partners en van tegenspelers, en er werd in de negentiende eeuw doorgaans om geld en soms zelfs om flinke geldbedragen gespeeld.

De jonge losbol Frederick Trent spant zijn vriend Richard Swiveller voor zijn karretje om zich meester te maken van het geld van zijn oude grootvader, die de antiquiteitenwinkel waarnaar de roman is vernoemd beheert. De oude man leent namelijk regelmatig flinke sommen geld van de dwergachtige en sadistische huisjesmelker en geldschieter Daniel Quilp. Fred vermoedt dat zijn grootvader daar gunstig mee speculeert, en weet niet dat de oude man het telkens weer verspeelt met kaarten, in de vergeefse hoop een fortuin te kunnen vergaren voor

THE DUTCH DICKENSIAN

Freds dertienjarige zusje Nell. In hoofdstuk 23 wordt de kongsie besproken, ten huize van Quilp. Diens onderdanige echtgenote — de verhouding tussen de beide echtelieden is een briljant staaltje van Dickens' psychologisch inzicht — en zijn tevergeefs protesterende schoonmoeder moeten natuurlijk in het ongewisse blijven. Dick is nogal een loslippig type, en dus:

It being now Mr Quilp's cue to change the subject with all convenient expedition, lest Richard Swiveller in his heedlessness should reveal anything which it was inexpedient for the women to know, he proposed a game at four-handed cribbage, and partners being cut for, Mrs Quilp fell to Frederick Trent, and Dick himself to Quilp. Mrs Jiniwin being very fond of cards was carefully excluded by her son-in-law from any participation in the game, and had assigned to her the duty of occasionally replenishing the glasses from the case-bottle; Mr Quilp from that moment keeping one eye constantly upon her, lest she should by any means procure a taste of the same, and thereby tantalising the wretched old lady (who was as much attached to the case-bottle as the cards) in a double degree and most ingenious manner.

But it was not to Mrs Jiniwin alone that Mr Quilp's attention was restricted, as several other matters required his constant vigilance. Among his various eccentric habits he had a humorous one of always cheating at cards, which rendered necessary on his part, not only a close observance of the game, and a sleight-of-hand in counting and scoring, but also involved the constant correction, by looks, and frowns, and kicks under the table, of Richard Swiveller, who being bewildered by the rapidity with which his cards were told, and the rate at which the pegs travelled down the board, could not be prevented from sometimes expressing his surprise and incredulity. Mrs Quilp too was the partner of young Trent, and for every look that passed between them, and every word they spoke, and every card they played, the dwarf had eyes and ears; not occupied alone with what was passing above the table, but with signals that might be exchanging beneath it, which he laid all kinds of traps to detect; besides often treading on his wife's toes to see whether she cried out or remained silent under the infliction, in which latter case it would have been quite clear that Trent had been treading on her toes before.

Houd dat beeld van de valsspeler bij “four-handed cribbage” nog even vast. Als Quilp er achter komt dat Nells inmiddels duidelijk gokverslaafde grootvader

THE DUTCH DICKENSIAN

het geleende geld heeft verspeeld, confisqueert hij de inboedel van de antiquiteitenwinkel, en bovendien maakt hij seksuele avances naar de nog geen veertienjarige Nell. Deze besluit met haar grootvader te ontsnappen. Op hun lange avontuurlijke voettocht van Londen via liefelijke plattelandsdorpjes naar het industriële en tenslotte weer het landelijke noordwesten van Engeland, blijkt Little Nell op een gegeven moment niet meer in staat hem van het kaartspelen af te houden. In hoofdstuk 29 kondigt een glorieuze zonsondergang, “where the glory of the departing sun piled up *masses of gold and burning fire*” [mijn cursivering, WT], een naderend onweer aan. De twee gaan schuilen in een pub, en daar ziet de oude man dat er een paar mannen aan het kaarten zijn: “*Nell, they’re — they’re playing cards*” fluistert hij. Hij vraagt of hij mee mag spelen, en een van de mannen suggereert: “*We’ll make a four-handed game of it*”.

In de illustratie bij dit hoofdstuk, van Hablot K. Browne, beter bekend als “Phiz”, zien we de oude man tegenover drie duidelijk onguere types zitten. Welk kaartspel hier wordt gespeeld wordt niet nader gespecificeerd, maar er is een treffende tegenstelling met de scène bij de Quilps: daar één valsspeler tegenover drie onschuldigen (want van Freds plan om Dick te laten trouwen met Little Nell komt niets terecht), hier drie valspelers tegenover één slachtoffer.

Intussen is Dick Swiveller werkzaam geraakt als klerk bij de sluwe advocaat Sampson Brass en diens pinnige zuster en partner Sally, een keihard type dat als kind al deurwaardertje speelde met haar poppenhuis! Als zijn werkgevers op pad zijn, vermaakt Dick zich in zijn eentje:

THE DUTCH DICKENSIAN

While these acts and deeds were in progress in and out of the office of Sampson Brass, Richard Swiveller, being often left alone therein, began to find the time hang heavy on his hands. For the better preservation of his cheerfulness therefore, and to prevent his faculties from rusting, he provided himself with a cribbage-board and pack of cards, and accustomed himself to play at cribbage with a dummy, for twenty, thirty, or sometimes even fifty thousand pounds aside, besides many hazardous bets to a considerable amount. (Ch. 57)

In de kelder van het kantoor huist een naamloos sloofje, daar “gehouden” en fysiek mishandeld door Sally Brass, en af en toe aangesproken door Quilp, die een zekere bewondering voor Sally aan de dag legt. In een uiteindelijk niet in de roman opgenomen aantekening van Dickens wordt ons vermoeden bevestigd dat zij een onwettig kind is van Quilp en Sally. Dick trekt zich haar lot aan, en leert haar haar cribbage spelen, nadat hij eerst wat eten en drinken voor haar heeft laten aanrukken:

These preliminaries disposed of, he applied himself to teaching her the game, which she soon learnt tolerably well, being both sharp-witted and cunning. “Now,” said Mr Swiveller, putting two sixpences into a saucer, and trimming the wretched candle, when the cards had been cut and dealt, “those are the stakes. If you win, you get ’em all. If I win, I get ’em. To make it seem more real and pleasant, I shall call you the Marchioness, do you hear?”

The small servant nodded.

“Then, Marchioness,” said Mr Swiveller, “fire away!”

The Marchioness, holding her cards very tight in both hands, considered which to play, and Mr Swiveller, assuming the gay and fashionable air which such society required, took another pull at the tankard, and waited for her lead.

(Ch. 57)

Ook deze illustratie is van “Phiz”. Beide spelers houden vier kaarten in de hand, wat er op zou kunnen duiden dat zij niet de indertijd meer gebruikelijke en snellere versie met vijf kaarten spelen, maar die met zes kaarten. Er is op de tafel geen crib te zien, wel de niet uitgedeelde kaarten met een aas — de Hartenaas? — als starter, en het cribbagebord met de pinnetjes. Net als door de heren Crackit en Chitling uit *Oliver Twist* wordt er gespeeld om sixpences, maar in dit geval legt de

THE DUTCH DICKENSIAN

in dit stadium van zijn bestaan toch tamelijk armlastige Dick de muntjes (elk ongeveer vergelijkbaar met £2.25 anno 2021) zelf in. Van winstbejag of vals spelen is hier geen sprake. Als Dick zijn spel met de “Marchioness” wat later in bed (!) overdenkt, herinnert Dick zich zijn voormalige vriendin Sophy Wackles, inmiddels getrouwd met een zekere Cheggs:

“These rubbers,” said Mr Swiveller, putting on his nightcap in exactly the same style as he wore his hat, “remind me of the matrimonial fireside. Cheggs’s wife plays cribbage; all-fours likewise. She rings the changes on ’em now. From sport to sport they hurry her to banish her regrets, and when they win a smile from her, they think that she forgets—but she don’t. By this time, I should say,” added Richard, getting his left cheek into profile, and looking complacently at the reflection of a very little scrap of whisker in the looking-glass; “by this time, I should say, the iron has entered into her soul. It serves her right!” (Ch.58)

Door het spel groeien twee eenlingen naar elkaar toe, vooral wanneer Dick ernstig ziek wordt, en de “Marchioness” zich op haar beurt zijn lot aantrekt, en hem komt verplegen. Als hij bij komt uit een langdurige koorts, is zij de eerste die hij ziet:

Yes; playing cribbage with herself at the table. There she sat, intent upon her game, coughing now and then in a subdued manner as if she feared to disturb him—shuffling the cards, cutting, dealing, playing, counting, pegging—going through all the mysteries of cribbage as if she had been in full practice from her cradle! Mr Swiveller contemplated these things for a short time, and suffering the curtain to fall into its former position, laid his head on the pillow again.

Eerst denkt Dick dat hij droomt, of in een fantastisch sprookje uit de Duizenden-Een Nacht verzeild is geraakt, maar:

Not feeling quite satisfied with this explanation, as, even taking it to be the correct one, it still involved a little mystery and doubt, Mr Swiveller raised the curtain again, determined to take the first favourable opportunity of addressing his companion. An occasion presented itself. The Marchioness dealt, turned up a knave, and omitted to take the usual advantage; upon which Mr Swiveller called out as loud as he could—“Two for his heels!” (Ch. 64)

Het is, zoals hiervoor al vermeld, gebruikelijk dat deze uitroep wordt gebezigd bij het opdraaien door de pone van een boer (“knave”) als starter. Speelde Dick

Swiveller ten kantore Brass het spel solitair uit ver-veling, en met onwerkelijk hoge inzet als fantasie, voor de “Marchioness” is het een uiting van waakzame solidariteit, waarbij geldbedragen niet aan de orde zijn. Zijn uitroep, ook een uiting van solidariteit, want men hoeft de ander niet te waarschuwen voor gemiste punten,

herstelt de band tussen beide personages. Uiteindelijk treden Dick (die tenslotte een erfenisje krijgt) en de “Marchioness” (inmiddels op Dicks kosten geschoold, en herdoopt als Sophronia Sphynx), dan ook met elkaar in het huwelijk. Het zal de lezer niet verbazen dat “they played many hundred thousand games of cribbage together” (Ch. 73). Er is misschien ook een gezonde vorm van spelverslaving...

Cribbage als “sex”?

Arthur Washburn Brown, de auteur van het merkwaardige *Sexual Analysis of Dickens’ Props* (1971), duidt “pegging in holes” als seksuele symboliek. Dat is misschien wel wat vergezocht, maar er is in *The Old Curiosity Shop* zeker sprake van meervoudige erotische spanning, zij het ook op zijn Victoriaans, tussen de regels door: niet alleen een zorgzame en fantasievolle tussen Dick en de “Marchioness”, maar ook een sadomasochistische tussen Mr en Mrs Quilp, een quasi-speels suggestieve tussen Quilp en Sally Brass, en zelfs een pedofiele, althans naar hedendaagse maatstaven, tussen Quilp en Little Nell. Onschuldig sentimenteel is de verhouding tussen de onnozele Kit Nubbles en Barbara, het keurige dienstmeisje van de barmhartige Gardners.

Brown onderbouwt zijn Freudiaanse analyse van cribbage als seksueel getinte “prop”, als meer dan “*an innocent game which involves sticking little wooden pegs into little wooden holes*” (p. 21), in een uitvoerige bespreking van *The Old Curiosity Shop* (p. 25-40), met als nogal geforceerde conclusie:

It is unthinkable for the satyr Quilp to accomplish the violation of the pure child. It is unthinkable for the father, Quilp with his alter ego Grandfather

THE DUTCH DICKENSIAN

Trent, actually to violate the daughter-like figure. It is unthinkable for the brother, Quilp with his son and surrogate Swiveller, to violate the sister-like figure. But the desire to do so is tremendous and it is there. It has to go somewhere. The wish in some way has to be fulfilled. And Dick Swiveller and the Marchioness playing cribbage together provide a suitably disguised way for that desire to express itself, to get past the censor. That is why they play so many hundred thousand games and why the game consistently maintains its sexual connotation throughout the rest of the novels. (p. 39)

Met die laatste opmerking verwijst Brown naar een eerdere korte vermelding van drie andere voorbeelden. De betekenis van die “hundred thousand games”, stelt hij:

... is really revealed only by the confirmation of all the succeeding games of cribbage in the novels. In Martin Chuzzlewit, for example, Charity Pecksniff rallies Augustus Moddle out of his state of depression over losing the love of her sister Mercy, by challenging him to cribbage. When Mrs. Todgers suggests they play “for love” he changes color. Charity and Augustus do become engaged. Their anticipated union is never consummated. But at the time of the cribbage the anticipation is still there. (p. 24).

De desbetreffende passage is te vinden in hoofdstuk 32 van *Martin Chuzzlewit*:

Mr Moddle taking up the gauntlet, they played several rubbers for sixpences, and Charity won them all. This may have been partially attributable to the gallantry of the youngest gentleman, but it was certainly referable to the state of his feelings also: for his eyes being frequently dimmed by tears, he thought the aces were tens, and knaves queens, which at times occasioned some confusion in his play.

Dit gaat nog een paar weken avond aan avond door, met nadruk op de speculatieve gewiekstheid van Charity en de seksuele onbedrevenheid van Moddle, die de veertiende avond “*kissed Miss Pecksniff’s snuffers, in the passage, when she went upstairs to bed: meaning to have kissed her hand, but missing it*” (ibid.).

THE DUTCH DICKENSIAN

Aansluitend verwijst Brown nog naar een scène in *Dombey and Son*, waar de naievelingen Toots en Captain Cuttle cribbage spelen, eerstgenoemde bijgestaan door zijn latere echtgenote Susan Nipper (hoofdstuk 56), en naar een spelletje cribbage tussen David Copperfield en zijn vriend Traddles, in het bijzijn van Davids kindvrouwtje Dora, die een liedje zingt bij de gitaar (*David Copperfield*, hoofdstuk 44). Erotiek is bij Dickens tussen de regels alom aanwezig, en natuurlijk kan het onderling interacteren van welke aard ook (samen eten, dansen, zingen, wandelen, een spel spelen) een aanzet zijn tot nadere intimiteit. Dat er bij cribbage sprake is van pinnetjes die in gaatjes worden gestopt, wordt in de door Brown hier gerefereerde passages nergens suggestief vermeld. Zelfs al was dit zo, het spel representeert toch voornamelijk een verbondenheid tussen de spelers, van welke aard dan ook.

Het kaartspel als zodanig past ook, net als bijvoorbeeld in *Great Expectations*, waar Pip en Estella in Satis House het toepasselijk genaamde “Beggars my neighbour” spelen, bij de thematiek van de desbetreffende roman. In *Great Expectations* gaat het om ondergeschiktheid, om klasseverschil, zelfs al tussen jonge kinderen: wie is hier de “boer” (deftig maar ook denigrerend “knave”, of vulgair maar aansprekend “Jack” genoemd), wie de “heer”? In *Martin Chuzzlewit* gaat het om de kernthema’s hypocrisie en berekening, en in *The Old Curiosity Shop* is het kaartspel een onderdeel van een ander verbindend thema: het leven niet alleen als een verzameling “curiositeiten”, of als een rommelige kermis (William Makepeace Thackeray, Dickens’ grote rivaal, schreef enkele jaren later de roman *Vanity Fair*), maar vooral ook als een niet altijd eerlijk strijdtoneel of speelveld. Behalve met het kaartspel krijgen Little Nell en haar grootvader ook te maken met bedriegelijke poppenspelers, met paardenraces en acrobaten, met een reizend wassenbeeldenmuseum, en met een circusvoorstelling. Het woord “play” en de afleidingen daarvan komen in de tekst 76 maal voor, “game” (net als “cards”) 21, en “amuse” twaalf keer. Dit mag men dus wel sleutelbegrippen noemen. Een spel kent, net als de liefde of de vriendschap, winnaars en verliezers, schuld en onschuld. En soms ook is, om op een beroemde aan Freud zelf toegeschreven uitspraak te variëren, een pinnetje gewoon een pinnetje...

KEEPING UP APPEARANCES

Ton Dorrestein

Om te beginnen haal ik een citaat aan uit het bekende kinderboek “The Big Friendly Giant”¹ van Roald Dahl. Het gaat over een achtjarig weesmeisje, Sophie. Ze ligt in haar bed in het weeshuis. Ze kan de slaap niet vatten en ziet een vreemde verschijning in de straat; het is een reusachtige man met een merkwaardige tas en een trompet. Hij ziet Sophie, die nog wel probeert om zich te verstoppen, en neemt haar mee naar een grot, heel ver weg. Sophie is van-zelfsprekend doodsbang dat ze zal worden opgegeten, maar de reus lacht en vertelt haar dat hij de BFG is The Big Friendly Giant, De Grote Vriendelijke Reus, en dat hij geen mensen - “*Human Beans*” - eet. Hij heeft zichzelf leren lezen uit een boek dat hij zo’n tachtig jaar geleden heeft ‘geleend’. Hij laat het vol trots aan Sophie zien: En dan zegt hij:

‘I is reading it hundreds of times,’ the BFG said. ‘And I is still reading it and teaching new words to myself and how to write them. It is the most scrumdiddlyumptious story.’ Sophie took the book out of his hand. ‘Nicholas Nickleby,’ she read aloud. ‘By Dahl’s Chickens,’ the BFG said.

De Griekse filosoof Aristoteles heeft eens gezegd dat een persoon alleen deugdzaam kan worden door zich deugdzaam te gedragen. In het Westfries vertaald luidt het: “*As je je niks verbildt, den ben je ôk niks*”. Dat is zeker van toepassing op een aantal personen uit *Nicholas Nickleby*. Door zich op een bepaalde, door hen zelf gewenste manier te gedragen, worden ze in zekere mate die persoon. Ik zal dat proberen te illustreren met een aantal voorbeelden.

The Witterlys of Cadogan Square, Sloane Street

Dickens laat er geen twijfel over bestaan hoe hij denkt over Cadogan Square, Sloane Street. Alleen de ligging al verraadt wat het in wezen is, een overgangsbied in Knightsbridge. vlees noch vis, geen Belgravia maar ook geen Chelsea; geen lower upper class, hooguit upper middle class, maar wel duidelijk middle class.

1. Roald Dahl, *The BFG*.

THE DUTCH DICKENSIAN

“Cadogan Square is the one slight bond that joins two great extremes; it is the connecting link between the aristocratic pavements of Belgrave Square and the barbarism of Chelsea. It is in Sloane Street, but not of it.”

Dickens maakt meteen ook duidelijk dat de mensen vrijwel één op één overeenkomen met hun huisadres. “The people in Cadogan Place look down upon Sloane Street, and think Brompton low. They affect fashion too, and wonder where the New Road is. Not that they claim to to be on precisely the same footing as the high folks of Belgrave Square and Grosvenor Place.”

De mensen van Cadogan Square kennen hun plaats, ver verheven boven geldgraaierende middenstanders of zwoegende handwerkslieden en andere ongetwijfeld heel verdienstelijke, eerbare lieden uit de middenklasse. Steeds trachten ze wanhopig hun eigen meerderen na te apen en op die manier de indruk te wekken dat ze eigenlijk tot de bovenklasse behoren, al is het maar tot de laagste categorie daarvan.

Zo hebben de Witterlys een knecht in livrei, vanzelfsprekend een ‘*BIG footman*’ en een kleine page, maar geen van de twee is het helemaal. De grote livreiknecht had “*his head floured, or chalked or painted in some way (it didn’t look genuine powder).*”

De pruik is nep, wit van de meel of kalk of gewoon van de verf.

Deze livreier ontvangt de introductie van Ralph Nickleby voor Kate en haar moeder en geeft die aan de kleine loopjongen. Die is zo klein dat het gewone, onmisbare aantal knopen op het uniform van een loopjongen er niet op passen en ze dus maar vier op een rij zijn aangenaaid. Alles ademt net-niet uit. Het arme knulletje moet stoelen klaarzetten voor de visite en Mrs Witterly zegt:

“Leave the room, Alphonse.” “The page left it, but if ever there were an Alphonse who carried plain Bill in his face and figure, that page was the boy.”

Mrs Witterly is het voorbeeld bij uitstek van iemand die denkt dat je bent wie je pretendeert te zijn. Het is allemaal uiterlijke, schone schijn. Dickens introduceert haar als een begenadigd actrice, alleen bedacht op het maken van de juiste indruk. “The lady had an air of sweet insipidity, and a face of engaging paleness; there was a faded look about her, and about the furniture and about the house altogether.”

Dit is een stijlfiguur die Dickens vaker hanteert: de persoonlijkheid wordt weerpiegeld in de omgeving en vice versa.

THE DUTCH DICKENSIAN

“She was reclining on a sofa in a very unstudied attitude, that she might have been taken for an actress all ready for the first scene in a ballet, and only waiting for the drop curtain to go up.”

Maar ook innerlijk is het bij haar een en al toneelspel. Zoals Mr Witterly tegen haar zegt - logischerwijs tot nadere instructie van de dames Nickleby van het fenomeen dat zijn vrouw is: *“Your soul is too large for your body. Your intellect wears you out; all the medical men say so; you know that there is not a physician who is not proud of being called in to you.”*

Welnu, het is natuurlijk niet zomaar de eerste-de-beste van de straat geplukte medicijnman die daarvoor wordt ingeschakeld, Lord Forbid, maar niemand minder dan een geridderd medicus, Sir Tumley Snuffim. Je krijgt je knighthood niet voor niets. Sommigen beweren dat je er een bruine neus voor moet hebben ge-haald, en als zodanig stelt Sir Tumley in deze niet teleur. Hij stelt als diagnose dat haar klacht niet voortkomt uit zenuwen: *“It is not nerves, but her complaint is soul. It swells, expands, dilates - the blood fires, the pulse quickens, the excitement increases - Whew!”*

Bij die arme ziel is er geen gedoe van zenuwen, of is sprake van een halve zool, nee, zij is één en al soul! En dan de kringen waarin Mrs Witterly zich in begeeft, logisch dat zij daarvan de emotionele gevolgen ondergaat.

“The society in which you move - necessarily move, from your station, connexion and endowments - is one vortex and whirlpool of the most frightful excitement. Bless my heart and body, can I ever forget the night you danced with the baronet’s nephew, at the election ball, at Exeter! It was tremendous.”

Niets minder dan een dansje met het oomzeggertje van een echte baronet, de laagste rang van de lage adel, mijlener verwijderd van de echte peerage, de hoge adel, maar niettemin adel!! Niks geen Sir Tumley Snuffim! Dit is adel! Het ligt dan ook voor de hand dat het gezelschap van Mrs Witterly door iedereen wordt gezocht. De wereld van glitter en glamour ligt in katzwijn aan haar voeten. De opera, het toneel, de schone kunsten. *“Mrs Witterly is sought after and courted by glittering crowds, and brilliant circles. She is excited by the opera, the drama, the fine arts, the - the - the -”*

Totdat hij zich opeens realiseert dat dit nou niet bepaald echt achtenswaardige en hoogstaande kringen zijn. Met dit soort klaplopende losbollige bohemiens wil je

THE DUTCH DICKENSIAN

niet geassocieerd worden. Gelukkig redt zijn vrouw hem uit dit onvergeeflijke slip-pertje. *“The nobility, my love,” interposed Mrs Witterly. “The nobility, of course,” said Mr Witterly. “And the military.”* Ach ja, die ontbraken nog.

Je kunt je voorstellen hoe Mrs Witterly volledig van het padje af raakt, als niemand minder dan Sir Mulberry Hawk, baronet, en - nog beter - zelfs een echte Lord, Lord Verisopht, haar komt opzoeken met hun twee gentlemen hielentickers, Pluck en Pyke. Dat ze alleen voor Kate komen, ontgaat haar ten enenmale en als Hawk Kate een complimentje maakt over haar schoonheid, is de vrouw des huizes toch wel lichtelijk ontstemd. Vleierij is zeer heilzaam en is als balsem voor de ziel, maar niet als die bestemd is voor een ondergeschikte. Kate Nickleby, een gezelschapsdame, mooier dan de vrouw des huizes? Pluck en Pyke hebben dit snel in de gaten en dus moet Mrs Witterly even weer terug in de juiste stemming worden gebracht.

“Is there anybody,” demanded Mr Pluck, mysteriously, “anybody you know, that Mrs Witterly’s profile reminds you of?” “Reminds me of?” answered Pyke. “Of course there is. “Who do you mean?” said Pluck, in the same mysterious manner. “The D. Of B?”

“The C. Of B,” replied Pyke, with the faintest trace of a grin lingering in his countenance. “The beautiful sister is the countess; not the duchess.”

Hier verklaren twee competente getuigen waarheidsgetrouw dat Mrs Witterly het evenbeeld van een gravin is! Dat krijg je als je je in hogere kringen be-geeft. Voor hetzelfde geld had ze twintig jaar lang tussen het gewone volk geleefd en hier nooit van gehoord. Hoe heeft ze dat vol kunnen houden? Wat wisten die plebejers nou van gravinnen.

Geen wonder dat ze deze vleierij met huid en haar doorslikt. Maar dan begint haar echtgenoot, die zojuist is binnengekomen, aan haar zitplaats op deze roze wolk te tornen.

“My Lord,” said Mr Witterly, “I am delighted - honoured - proud. Be seated again, my Lord, pray. I am proud, indeed - most proud.”

Natuurlijk ergert zij zich in stilte eraan dat hij zich zo gedraagt. Zij barst op dit moment van trots, arrogantie en zelfvoldaanheid. Ze had zo graag haar illustere gasten laten geloven dat hun bezoekje heel normaal was, en dat lords en baronets wel elke week eventjes langs kwamen. Niets bijzonders!

THE DUTCH DICKENSIAN

Vanzelfsprekend komt de onvermijdelijke Sir Tumley Snuffim ook, zo heel terloops, opdruven, want dat Mrs Witterly aan de gevolgen van dit bezoekje ernstig zal komen te lijden staat buiten kijf. Wat een belasting voor de zenuwen, wat een stress. Want wat komt ervan, van zo'n visite?

“A sinking, a depression, a lowness, a lassitude, a debility. My Lord, if Sir Tumley Snuffim was to see that delicate creature at this moment, he would not give a - a - this for her life.”

Mrs Witterly is zo vol van de twee titels dat ze alles slikt; onbeschaafdheid gaat door voor humor; vulgariteit wordt afgezwakt tot een hoogst charmante excentriciteit; beledigingen worden gezien als een vorm van openheid; iets dat alleen bereikbaar is voor die mensen die het geluk hebben om met hooggeplaatste personen om te gaan. Ze zijn zo heel anders dan de lagere klassen.

Het ontgaat Mrs Witterly echter niet dat Kate het doel van hun bezoek is en dat is de enige reden dat ze Miss Nickleby niet op staande voet ontslaat. Kate is de enige die voor nog een visite van de adel kan zorgen. Kate als lokmiddel voor haar aspiraties.

Mrs Kenwig

Mrs Kenwigs is een ander voorbeeld van “als je niks pretendeert, dan ben je ook niks.” Zij voelt zich duidelijk verheven boven de medebewoners van haar flatgebouw, aangezien ze kan zorgen voor extra lessen voor haar kinderen. Dat zorgt vanzelf voor extra hoogachting door de andere bewoners. Haar echt-genoot, Mr Kenwigs, is een ivoordraaier en is van een dergelijk welstand dat hij het zich kan veroorloven om een twee-kamer suite te huren. Mrs Kenwigs is een hele dame in haar manieren en komt uit een respectabele familie. Zij heeft niet voor niets een oom die de waterbelastingen int. Haar twee oudste dochtertjes gaan twee keer per week naar een dansschool in de buurt. Zij is zo statig dat je mocht veronderstellen dat ze op z'n minst een kokkin en een dienstmeisje had en niets anders te doen had dan ze constant opdrachten te geven.

Zij stelt Nicholas voor om, na zijn niet zo voorspoedige carrière als leraar, haar vier dochtertjes Franse les te geven “as spoken by the natives” voor een toelage van vijf shilling per week, wat neerkomt op 1 shilling per week per kind. De extra overblijvende shilling zal later verdiend moeten worden door de baby later grammatica te onderwijzen. Ze hoopt echter wel dat *“that will not make them*

THE DUTCH DICKENSIAN

proud; but that they will bless their own good fortune, which has born them superior to common people's children."

Haar oudste dochtertje, Morleena, krijgt de nodige instructies hoe zij zich moet gedragen.

"And when you go out in the streets, or elsewhere, I desire that you don't boast of it to other children; and that if you must say anything about it, you don't say no more than 'We've a private master comes to teach us at home, but we ain't proud, because ~Ma says, 'it's sinful.' Do you hear, Morleena?"

Overigens is daar wel instemming toe vereist van Uncle Lillyvick, die, bijgestaan door Miss Petowker "of the Theatre Royal, Drury Lane", de nieuwe leraar gaat keuren, als soort van sollicitatiecommissie. Uncle Lillyvick heeft zo zijn bedenking over de Franse taal. Hij vraagt Nicholas, nu Mr Johnson genaamd, "if French is .a good language, a pretty language, a sensible language?"

Nicholas antwoordt dat dit ongetwijfeld het geval is, maar Mr Lillyvick houdt zo zijn twijfels. Hij heeft Franse krijgsgevangenen horen praten en hun Frans klonk wel erg triest in zijn ogen. Miss Petowker praat wat op hem in en na een tijdje verwaardigt hij zich om weer een vraag aan Nicholas te stellen: "What's the water in French, Sir?" "L'eau," replied Nicholas.

"Ah!" said Mr Lillyvick, shaking his head mournfully, "I thought as much. Lo, eh? I don't think anything of that language - nothing at all."

Maar om terug te keren naar Mrs Kenwigs en de aanstaande leerling Frans, Morleena heeft een kaartje gekregen van een buurvrouw, Mrs Chopkins, die graag in een goed blaadje bij de in haar ogen superieure Mrs Kenwigs wil komen. Dat betreft een uitstapje met een boot naar Twickenham, georganiseerd door de dansleraar. Nu ziet Mrs Kenwigs zich opeens

Mr. Kenwigs wordt emotioneel. Illustratie van Phiz

THE DUTCH DICKENSIAN

geconfronteerd met het enorme probleem hoe ze ervoor moet zorgen dat haar oogappel Morleena de andere leerlingen van de dansschool compleet in de schaduw kan zetten.

Vanzelfsprekend kan ze niets anders doen dan op staande voet flauw te vallen. Dan ziet ze dat de vlassige staartjes van haar eigenste Morleena er niet uitzien. Daar moet onmiddellijk iets aan gebeuren, “unless she were put under the hands of a skilful hairdresser, she never could achieve that signal triumph over the daughters of all other people, anything less than which would be tantamount to defeat.”

Je moet je toch niet indenken dat het kapsel van het dochttertje van Mrs Chopkins, of welk ander dochttertje dan ook, er beter uit zou zien dan dat van haar eigen Morleena! Dan kan je niemand meer met goed fatsoen onder ogen komen. Daar gaat je reputatie.

En dat is nog niet alles! De coiffeur is drie straten verder en om daar te komen moet je acht keer gevaarlijk oversteken. En tot overmaat van ramp is er niemand die Morleena daar naartoe kan brengen. Dus het kan niet anders dan het arme kind krijgt een paar ferme tikken, omdat ze het zo lastig maakt voor haar moeder.

“You ungrateful child!” said Mrs Kenwigs. “After I have gone through what I have, this night, for your good.” “I can’t help it, Ma,” replied Morleena, also in tears; “my hair will grow.”

Dat is natuurlijk wel een heel mager excuus. Behalve dat Morleena het risico loopt om overreden te worden, doemt er een nog veel groter gevaar op.

“I know you would run into Laura Chopkins, and tell her what you’re going to wear to-morrow, I know you would. You’ve no proper pride in yourself, and are not to be trusted out of sight, for an instant.”

Dus vraagt ze Newman Noggs om Morleena naar de coiffeur te brengen, want het zal haar niet gebeuren dat haar kinderen naar beneden worden gehaald door afgunstige en laag-bij-de-grondse figuren. Nou is het niet zozeer een dameskapper, maar eerder gewoon een kapper, een barbier, zoals meer vulgaire mensen het zouden noemen, “for they not only cut and curled ladies elegantly, and children carefully, but shaved gentlemen easily.”

De barbier stopt onmiddellijk met het scheren van een oudere heer, die het schuim al rond de mond staat, als Newman Noggs met Morleena komt aanzetten. Hij weet

THE DUTCH DICKENSIAN

donders goed dat die kleine Miss Kenwigs drie zusjes heeft, elk met twee vlassige staartjes en die zijn, eens per maand, goed voor zes pence per stuk.

Ja, de kapper weet wel waar het geld zit. Nou wil het geval dat er ook net een kolensjouwer binnen komt om geschoren te worden. Hem wordt stante pede de deur gewezen.

“You wont get shaved here, my man, ’ said the barber,

“Why not?” said the coal-heaver.

“We don’t shave gentlemen in your line,” remarked the young proprietor. “Why, I see you a-shaving of a baker; when I was a looking through the winder; last week,” said the coal-heaver. “It’s necessary to draw the line somewheres, my fine feller. ...We draw the line there. We can’t go beyond bakers.”

Verschil moet er zijn, nietwaar?

Mr and Mrs Mantalini

Een ander voorbeeld is te vinden in Mr and Mrs Mantalini. Dit is typisch een zelf gecreëerde identiteit. Mr Mantalini was oorspronkelijk een doodgewone Mr Muntle, maar zijn vrouw voelde gewoon dat een Engelse naam serieuze schade zou toebrengen aan haar business. Het Italiaans geeft toch een bepaald cachet aan haar zaak. Mr Muntle gaat volledig op in zijn rol als Italiaanse heetgebakerde, temperamentvolle Latin lover, een roekeloze losbol die zijn leven ‘con amore’ leidt.

“He had married on his whiskers and which he had recently improved after patient cultivation by the addition of a moustache, which promised to secure him an easy independence.”

Tochtlatten en een snor-in-aanbouw, je moet toch wel smoorverliefd zijn om op die basis een man te trouwen. Maar Mrs Mantalini is nog steeds helemaal hoteldebotel van hem en ondanks dat ze wel degelijk beter weet, wordt ze steeds weer verleid door de gespeelde verliefdheid van Mr Mantalini. Zelf vindt zij het maar al te verleidelijk om toe te geven aan de illusie dat ze een lot uit de loterij heeft getroffen; ze is namelijk flink wat verder gevorderd in jaren dan haar man. Wat een vent, om haar uit te verkiezen boven alle andere begeerlijke vrouwen die hem ter plekke hadden willen trouwen. Maar ze blijft jaloers! En dat hij nu met een ander

THE DUTCH DICKENSIAN

flirt! Nog even en ze maakt zichzelf van kant!

Maar Mr Mantalini heeft wel meer deze situaties meegemaakt en praat direct op haar in. Daarbij zorgt hij er wel voor dat zowel hij zelf als zijn vrouw zich gelijk weer een stuk beter voelen.

“She will not take poison, because she had a demd fine husband who might have married two countesses and a dowager - “Two countesses,” interposed Madame. “You told me one before!” “Two!” cried Mantalini. “Two demd fine women, real countesses and splendid fortunes, demmit.” “And why didn’t you?” asked Madame, playfully.

“Why didn’t I!” replied her husband. “Had I not seen at a morning concert the demdest little fascinator in the world ...”

NICHOLAS NICKLEBY.

“I DON’T FORGET YOU, MY SOUL, AND NEVER SHALL, AND NEVER CAN,” SAID MANTALINI, KISSING HIS WIFE’S HAND, AND GRIMACING ASIDE TO MISS NICKLEBY, WHO TURNED AWAY.

En Mrs Mantalini, haar jaloezie en eigendunk genoegzaam bevredigd, geeft onmiddellijk toe en, met alles verzoend, wordt ook deze crisis weer afgezoend.

Mrs Mantalini heeft een redelijk succesvol modehuis en behoort derhalve tot de middenklasse, maar de Mantalini's gedragen zich als een soort Olivier B. Bommel, alsof geld geen enkele rol speelt. Ze doen wat uitgavenpatroon betreft net als de hogere middenklasse of zelfs de aristocratie.

Zo heeft Mr Mantalini zijn oog laten vallen op een paard en door onbeschaamd in te spelen op de jaloezie van zijn vrouw, slaagt hij erin om het geld, maar liefst honderd guineas, een kolossaal bedrag in die tijd, los te krijgen van haar, ondanks dat er maar weinig contanten in huis zijn. Alleen voor haar heeft hij immers haar verkozen boven twee gravinnen en een douairière. Als dat geen ware liefde is...

THE DUTCH DICKENSIAN

“My life and soul,” returned her husband, “there is horse for sale at Scrubb’s, which it would be a sin and crime to lose - going, my senses’ joy, for nothing.”

“For nothing,” cried Madame, “I am glad of that!” “For actually nothing,” replied Mantalini. “A hundred guineas down will buy him; mane, and crest, and legs, and tail, all of the demdest beauty. I will ride him in the park before the very chariots of the rejected countesses. The demd old dowager will faint with grief.”

Daarbij moet je bedenken dat halverwege de negentiende eeuw een ervaren vakman tussen de 20 en 40 pond per jaar kon verdienen; met 110 pond per jaar kon je een comfortabel leventje leiden. Een enorm bedrag dus, wat Mr Kenwigs, als ivoordraaier, waarschijnlijk niet kon verdienen.

Daar kan Mrs Mantalini geen weerstand aan bieden. Ze opent haar armen en de kassa voor hem. Mr Mantalini doet alsof hij - net als de echte upper classes - geld als water heeft en rechtens tot die klasse behoort. Nee, hij gaat zich niet laten kennen door zo’n aristocraatje. En zo gaat de malle molen van flirten, jaloezie en geveinsde zelfmoord steeds maar door tot het onafwendbare einde.

Mr Mantalini weet al precies wat de mensen zullen zeggen, na zijn zelfmoord:

“.. she had a blessing. She did not know it. He was too weak; he was too good; he was a dem’d fine fellow, but he loved too strong; he could not bear her to be cross,

In de Griekse tragedie is het koor (choros) een in de handeling betrokken groepsperoonage met zowel handelingsgebonden als niet-handelingsgebonden functies. Door commentaar en verduidelijking van een situatie werd de rol van de held of heldin verduidelijkt. Dickens maakt dan ook dankbaar gebruik van dit oeroude theatrale kneepje. Als je jezelf een rol aanmeet, moet er wel zoiets als een koor van mensen rondom je heen zijn, die het roerend eens zijn met jouw superioriteit en je daarin bevestigt. Wat dat betreft heeft Mrs Witterly rechtstreeks alleen haar dweeppieke echtgenoot, die haar in al haar hoge kwaliteiten steeds opnieuw bevestigt. Bij haar wordt het achtergrondkoor gevormd niet alleen door Sir Tumley Snuffim, maar ook door society, de opera, het toneel, de adel etc. Alom wordt zij geroemd. Daarbij snijdt het mes ook hier aan twee kanten. De roem, de glorie, die van zijn vrouw afstraalt doet ook hem, als eigenaar van zo’n fenomeen, een afgeleide eer toekomen.

Bij Mrs Kenwigs is het koor een groepje vrouwen die haar nadrukkelijk naar de mond praten. Ter gelegenheid van hun achtste huwelijksdag zijn zij ook uitge-

THE DUTCH DICKENSIAN

nodigd, met als klapstuk uiteraard Uncle Lillyvick. Niets meer en minder dan een inner van de waterbelasting. Je zal toch maar zo'n publiek figuur in de familie hebben. Dan voel je je toch zelf ook ver verheven boven de gewone stervelingen. Mr Kenwigs is de leider van het koor voor zijn vrouw.

“Talk of fairies!” cried Mr Kenwigs. “I never see anybody so light to be alive - never. Such manners too; so playful and yet so sewerely proper! As for her figure! It isn't generally known,” said Mr Kenwigs, dropping his voice, “ but her figure was such at that time that the sign of the Britannia over in the Holloway Road, was painted from it!”

Mr Kenwigs erkent dan ook ruitertlijk dat hij boven zijn stand is getrouwd. Maar dat houdt overigens ook in dat hij er toch maar mooi in geslaagd is om zo'n pronkjuweel te hebben veroverd. Dat is iets wat niemand hem kan nazeggen.

Die superioriteit van Mrs Kenwigs straalt op iedereen beneden haar af: alle vrouwen voelen zich stukken beter, omdat ze zo'n verheven mens als kennis of vriend mogen hebben en zelfs gewoon met haar kunnen praten en omgaan.

Bij de Mantalinis is een dergelijk koor niet zo nadrukkelijk aanwezig, maar Miss Knag is uitstekend in staat om in haar eentje een heel koor te vertegenwoordigen. Mrs Mantalini wordt voortdurend stroop om de mond gesmeerd door Miss Knag vanwege haar ontwerpen en haar elegantie en smaak in alles.

Bovendien zou je kunnen zeggen dat de Mantalinis een *‘Mutual Admiration Society’* zijn.

Tot slot wil ik nog even kwijt dat de wat minder belangrijke personen in Dickens mij vaak meer bekoren dan de hoofdpersonen. Bijvoorbeeld het zwart-witte, wat puberale karakter van een Nicholas of het too good to be true van Kate, om nog maar te zwijgen van een Miss Bray, Die zijn voor mij bepaald geen reden om *“Nicholas Nickleby”* nog eens op te pakken en te herlezen.

Nee. Je herleest *“Nicholas Nickleby”* vanwege Wackford Squeers, niet vanwege Smike; vanwege Ralph Nickleby, niet vanwege de Cheeryble Brothers; vanwege Miss La Creevy, niet vanwege Madeline Bray; vanwege Newman Noggs, niet vanwege Tim Linkinwater.

Je herleest sommige afleveringen vanwege de Witwitterlys, de Kenwigses or de Mantalinis. Tenminste, dat heb ik gedaan.

‘THE GREAT BESPEAK FOR MISS SNEVELICCI’

Illustratie van Phiz bij hoofdstuk XXIV van *Nicholas Nickleby*

BLOTTONITES AND WELLERISMS

J.C. van Kessel

Bladerend in dominee Drijver's *Geschiedkundige bijzonderheden van Naarden*, een stad waarvan ik sedert lange tijd poorter ben, trof ik een passage over Queen Elizabeth I, die mij aan het twifelen bracht. Drijver vertelt dat na de dood van Willem de Zwijger de Staten op zoek gingen naar een nieuwe landsheer en aldus de souvereiniteit aan Elizabeth aanboden. Deze aanvaardde, aldus Drijver, het aanbod tergen onderpand van de steden Brielle en Vlissingen en het fort Rammekens en zond Robert Dudley, Graaf van Leicester naar deze zijde van de

Doggersbank. Zo lezend, is dan Elizabeth onze eerste koningin geweest en niet zoals ik altijd meende Hortense de Beauharnais, de echtgenoot van Louis Bonaparte of beter nog Wilhelmina, als men voor de vergelijking een vorstin wilt, die daadwerkelijk geregeerd heeft.

Nu is er voor de ware Dickensian maar één bron als het op geschiedenis aankomt en dat is natuurlijk Dickens' *A Child's History of England*. Wat lezen wij daar: '*...a great Protestant Dutch hero, the Prince of Orange, was shot by an assassin, who confessed that he had been kept and trained for the purpose in a college of Jesuits. The Dutch, in this surprise and distress, offered to make Elizabeth their sovereign, but she declined the honour, and sent them a small army instead, under the command of the Earl of Leicester, who, although a capital Court favourite, was not much of a general.*' Alle twijfel weggenomen, Elizabeth is geen soevereine vorst van de Nederlanden geweest.

A Child's History of England is nooit een populair boek geworden. Forster in zijn Dickens' biografie merkte zuinigjes op dat het geen schot in de roos was. Voor

de historische feiten leunde Dickens zwaar op Thomas Keightley's *History of England*, waar hij een flinke scheut bloederigheid en sarcasme aan toevoegde. Sympathie voor de hogere klasse kan Dickens nooit verweten worden, dus het merendeel der koningen komt er bekaaid van af. Een speciale afkeer genoot Hendrik de VIII, die omschreven wordt als 'a corpulent brute, grunting and growling in his own fat way like a royal pig. A disgrace to human nature. A blot of blood and grease on the history of England.'

De literaire kritiek is vrijwel unaniem negatief geweest over *A Child's history of England*. Uitzondering is Chesterton, de grote tegenspreker, die het ook op dit punt niet kon laten. Dickens anticlericale radicalisme – het begint al met de Druiden in het pre-romeinse tijdperk – dwingt Chesterton in de rol van verdediger van de priesterstand in duistere en woelige tijden. Zij waren het die de beschaving doorgaven aan latere generaties. Zonder dezen zouden de barbaren het avondland in duisternis hebben laten afglijden. Chesterton verwijt Dickens een 19e eeuwse afkeer te projecteren op een tijdperk waar de kaarten precies andersom lagen. Dat laat overigens onverlet dat Chesterton een groot verde-diger van Dickens was in

een tijd dat de literatuur-pausen dicteerden dat Dickens tweederangs was.

A Child's history of England eindigt abrupt met de Glorious Revolution van 1688. Het vervolg tot de troonsbestijging door Victoria in 1837 wordt afgeraffeld in twee pagina's. Dickens, die de *Child's history* groten-deels gedictreed had, terwijl hij werkte aan *Bleak House*, miste kennelijk de inspiratie om het volwaardig af te ron-

QUEEN MARY WATCHING THE EXECUTION OF LADY JANE GREY.

Illustratie uit *A Child's History of England*

den. De Orangisten onder ons vervult het wellicht met trots te lezen dat het boek eindigt met aanbieden van de troon aan de Prince and Princess of Orange met als conclusie: 'The Protestant religion was established in England, and England's great and glorious Revolution was complete.'

DE KRACHT VAN DE MACHTELOZEN: NEWMAN NOGGS

Marijke Drost

Inleiding

In *Nicholas Nickleby* is er een groot verschil in de manier waarop de verschillende personages beschreven worden. Sommigen lijken rechtstreeks weggelopen uit de Victoriaanse melodrama's waar Dickens als jongeman zo graag heenging, zoals de klassieke schurk Ralph Nickleby, Arthur Grime, Mr. Squeers en Peg Sliderskew. Zij spelen een rol in de plot, maar als personage zijn ze eendimensionaal. Ander figuren zijn minder teatraal, maar hebben evenmin veel psychologische diepgang, zoals Nicholas, Kate en Mrs. Nickleby. Twee figuren springen er qua psychologische gelaagdheid duidelijk uit: Smike - die ik verder buiten beschouwing laat - en Newman Noggs, de klerk van Ralph Nickleby.

De *Charles Dickens Encyclopedia* beschrijft hem als: 'Ralph Nickleby's clerk, a former gentleman. He befriends and serves Nicholas, and is instrumental in Ralph's exposure and ruin.' Dickens beschrijft hem echter niet als een bordkartonnen pion in de plot of als een cliché klerk. In de loop van het verhaal leren we hem geleidelijk aan steeds beter kennen door de stukjes informatie over zijn achtergrond en innerlijk die Dickens geeft. Er is hieruit een ontwikkeling van zijn persoon te destilleren die hem interessant genoeg maakt om nader te onderzoeken.

Portret van Newman Noggs

We maken kennis met Noggs in hoofdstuk 2, waar hij beschreven wordt als *'een man met een vaal gelaat en roestbruine kleding, die op een ongemeen harde kruk zat in een soort butler's pantry aan het eind van de gang en altijd een pen achter zijn oor had als hij de deur opendeed'*. Een paar bladzijden verder vernemen we *'He was a tall man of middle-age, with two goggle eyes whereof one was a fixture, a rubicund nose, a cadaverous face, and a suit of clothes (if the term be allowable when they suited him not at all) much the worse for wear, very much too small, and placed upon such a small allowance of buttons that it was marvellous how he contrived to keep them on'* Omdat de zakken in zijn kleren in slechte staat verkeren stopt hij alles wat hij moet vervoeren liefst in

zijn hoed. Zijn werktijden zijn van half tien tot vijf, met om twee uur een lunchpauze. Soms is Ralph dan nog niet terug en kan Noggs niet weg. Hij verdenkt zijn werkgever ervan dat met opzet te doen. Gelukkig heeft hij een flesje in zijn bureaula van het model 'pocket-pistols' waar hij een slok uit kan nemen.

Op een aantal punten heeft Noggs vrij normale en zelfs prijzenswaardige eigenschappen. Hij is bijvoorbeeld een man van de klok. Als Ralph zijn horloge gelijk wil zetten vraagt hij aan zijn klerk of het half een is. Die antwoordt dan: "*Not more than five-and-twenty minutes by the --*" en slikt nog net de woorden 'by the public-house clock' in. De pub is namelijk een referentiepunt in zijn leven. Als hij om een boodschap gestuurd wordt, komt hij vaak zogenaamd toevallig in de buurt van zijn stamkroeg. Wie hem zoekt moet daar maar naar hem vragen. De pub heeft een aparte ingang en uitgang, zodat Noggs langs de tapkast kan lopen en toch niet van zijn route hoeft af te wijken. De herkomst van zijn 'rubicund nose' wordt nu wel duidelijk. In feite heeft hij een drankprobleem, want zijn inkomen laat helemaal niet zoveel cafébezoek toe.

Noggs is ondanks zijn drankzucht in staat snel en effectief te handelen. Hij weet bijvoorbeeld Nicholas bij diens vertrek naar Yorkshire ongezien een brief in handen te drukken, hoewel Squeers en Ralph vlakbij zijn en hem gemakkelijk hadden kunnen betrappen. Hij blijkt de goedheid die de vader van Nicholas hem ooit betoond heeft niet vergeten en biedt op zijn beurt zijn hulp aan diens zoon aan. Enigszins weemoedig schrijft hij onder meer: '*Once, nobody was ashamed - never mind that. It's all over ... Excuse errors. I should forget how to wear a whole coat now. I have forgotten all my old ways. My spelling may have gone with them.*' Hij noemt ook een bar ergens nabij Barnard Castle waar Nicholas zonder betalen een biertje zou kunnen krijgen als hij de naam van Newman Noggs noemt. '*You may say Mr. Noggs there, for I was a gentleman then. I was indeed.*' Door deze ontroerende woorden springen de tranen Nicholas in de ogen.

Er zijn een flink aantal scenes in het boek waaruit de hulpvaardigheid van Newman Noggs duidelijk blijkt. Hij vangt Nicholas en Smike na hun vlucht uit Yorkshire op. Kate en Mrs. Nickleby mogen van Ralph een kaal oud huis betrekken, wat door Noggs zonder dat ze het weten een beetje wordt ingericht. Hij geeft zijn schaarse centen voor hen uit aan een koets om te verhuizen en melk voor in de thee. Als Mrs. Nickleby die goede zorgen aan Ralph toeschrijft, is Noggs teveel een heer om te zeggen dat hij voor al die dingen gezorgd heeft. Dat hij wel degelijk irritatie voelt blijkt alleen uit het heftig knakken met zijn vingers. Kate

Newman Noggs met mrs. Nickleby en Kate

wordt getroffen door het contrast tussen zijn merkwaardige uiterlijk en abrupte manier van praten en zijn respectvolle manier van doen, ondanks de warhoofdige woorden van haar moeder.

Al zorgt Newman Noggs goed voor anderen, voor zichzelf doet hij dat niet zo goed. Geleidelijk blijkt hij nogal wat neurotische trekken te hebben die zijn functioneren negatief beïnvloeden, zoals uit de volgende beschouwing moge blijken.

Noggs is vrijgevig, maar leeft zelf zeer armelijk op een zolderkamertje. Het weinige dat hij heeft wordt ook nog ingepikt door een egoïstische buurman, Mr. Crawl, die op visite komt en het zich gemakkelijk maakt. Hij stookt niet alleen de kachel flink op met ongeveer de helft van de voorraad kolen, maar blijft ook rustig zitten als Noggs vertrekt om bij de familie Kenwigs te gaan eten. Ondanks een bezorgde blik op de overgebleven brandstof zegt Noggs er niets van, *'not having the courage to say no - a word which in all his life he never had said at the right time, either to himself or any one else'*. Hier krijgen we even een blik op een belangrijk psychologisch kenmerk van hem, waarover later meer.

THE DUTCH DICKENSIAN

Mensen die zo weinig assertief zijn vermijden meestal ook conflicten en kunnen niet boos worden. Ze verdringen hun woede, leert ons de psychologie. Die woede bestaat natuurlijk wel ergens, omdat ze door hun omgeving geminacht en gepest worden of doordat er misbruik van ze gemaakt wordt, wat ze maar laten gebeuren. Die verdrongen woede komt later tot uiting op een andere, indirecte of verkapte manier. Dickens beschrijft in Newman Noggs op meesterlijke wijze dit type mensen. Noggs heeft voor zover we weten geen maagzweer, maar hij is wel aan de drank om zijn spanningen te reduceren.

Hij vermijdt op allerlei manieren een openlijk conflict met anderen, zoals in de volgende voorbeelden. Op een gegeven moment dringt Nicholas er bij Noggs op aan om te zeggen hoe het met zijn moeder en zuster is, wat Newman op dat moment niet wil vertellen. Hij weet namelijk dat de impulsieve Nicholas meteen naar hen of Ralph zal toestormen met allerlei onwenselijke gevolgen. In hedendaagse termen kunnen we spreken van keuzestress: moet hij antwoorden of niet? Hij kan beide niet doen en komt tot een derde type reactie, namelijk doen alsof hij doofstom is. Dickens schrijft: *“Newman opened and shut his mouth several times, as though he were trying his utmost to speak, but could make nothing of it, and finally fixed his eyes on Nicholas with a grim and ghastly stare.”* Nicolas dringt dan niet verder aan en Noggs wordt weer aanspreekbaar. Als Nicholas vervolgens opgewonden vertelt wat er tussen hem en Squeers is voorgevallen komen de tegenstrijdige gevoelens van Noggs aan het licht. Hoewel hij de woorden woede en agressie vermijdt zegt hij: *“My dear young man, you mustn't give way to - this sort of thing will never do, you know - as to getting on in the world, if you take everybody's part that's ill-treated - Damn it, I am proud to hear of it; and would have done it myself!”* en geeft een geweldige klap op de tafel. In één zin laat Dickens hier een omslag zien van bagatelliseren van agressie naar een verbale en fysieke manifestatie van zijn boosheid. Zo openlijk boos hebben wij Newman Noggs nog nooit meegemaakt. Gesteund door Miss La Creevy geeft hij in hoofdstuk 31 volop lucht aan zijn haat tegen Ralph Nickleby. Hij smijt zijn hoed op de grond, schudt zijn vuist naar een portret, slaat zich voor het hoofd en beweegt zich op de meest excentrieke manier door de kamer. Ook laat hij weten dat hij de vorige dag zijn handen in zijn zakken moest stoppen om Ralphs gezicht niet te verbouwen. *“Gracious, Mr. Noggs, you quite terrify me!” exclaimed Miss La Creevy, turning pale.* Het lijkt erop dat zijn agressiebeheersing steeds meer tekort schiet, althans als Ralph of Squeers er niet zelf bij zijn.

De relatie tussen Newman Noggs en Ralph Nickleby

De manier waarop Dickens de relatie tussen Newman Noggs en Ralph Nickleby weergeeft is vanuit psychologisch oogpunt uitermate interessant en uit het leven gegrepen. Ze hebben duidelijk invloed op elkaars gedrag. Het is zeker geen eenrichtingsverkeer van Ralph naar zijn klerk. In tegenstelling tot Bob Cratchit, ook een klerk bij een geldbeluste en gevoelloze vrek, laat Noggs zich niet alles maar gezeggen, ook al lijkt dat oppervlakkig gezien zo omdat hij niet boos wordt of niets terugzegt. Hoewel Ralph hem feitelijk in zijn macht heeft is Noggs niet machteloos. Hij verzet zich door zijn baas te tergen en tegen te spreken zonder dat deze hem op een verkeerd woordje kan betrappen. Het is een soort verbaal armpje drukken waar hij veel voldoening in vindt. Dit doet hij op een subtiele manier.

Dickens gebruikt dialogen om te laten zien hoe het eraan toegaat. Een voorbeeld:

Ralph: My watch has stopped; I don't know from what cause. Noggs: Not wound up. Ralph: Yes it is. Noggs: Over-wound then. Ralph: That can't very well be. Noggs: Must be. Ralph (heeft hier geen weerwoord op): Well!! (putting the repeater back in his pocket), perhaps it is. Mat in drie zetten. Noggs uit zijn tevredenheid als volgt: 'He gave a peculiar grunt, as was his custom at the end of all disputes with his master, to imply that he (Noggs) triumphed; and (as he rarely spoke to anybody unless somebody spoke to him) fell into a grim silence, and rubbed his hands slowly over each other: cracking the joints of his fingers, and squeezing them into all possible distortions.'

Zijn lichaamstaal zegt meer dan woorden. De onderliggende agressie is voelbaar, want knakt hij alleen maar met zijn vingers of is het een verkapte wurggreep. Noggs heeft hij tevens de gewoonte om met zijn goede oog een starre blik te richten op niets in het bijzonder, waardoor het net zo uitdrukingsloos wordt als zijn

Ralph Nickleby

kunstoog. Onervaren bezoekers worden getroffen door deze eigenaardigheden, zodat wie hem eenmaal gezien heeft hem niet snel vergeet. Het zijn allemaal manieren om andere mensen schrik aan te jagen en onzeker te maken, wat gerust een verkapte vorm van agressie genoemd mag worden.

Er zijn ook een aantal voorbeelden te vinden van zogeheten passieve agressie. Hieronder wordt in de psychologie een subtiele verholde vorm van agressie verstaan, waarin iemand een ander razend kan maken door dingen te traineren en te treuzelen. Iemand doet als het ware ‘niets’ maar roept in de ander de woede op waar hij zich bij zichzelf niet van bewust is. Het volgende voorbeeld komt uit hoofdstuk 3:

Noggs moet Ralph een brief achterna brengen waar deze dringend op zit te wachten. Ze treffen elkaar bij St. Pauls Cathedral. *“Ah! Newman”, said Mr. Nickleby, looking up..... “The letter about the mortgage has come, has it? I thought it would”. “Wrong”, replied Newman. “What! And nobody has called respecting it?” inquired Mr. Nickleby, pausing. Noggs shook his head. “What has come, then?” inquired Mr. Nickleby. “I have”, said Newman.* Hij weet drommels goed dat Ralph popelt om de brief te ontvangen, maar laat hem even spartelen.

Dat Ralph van zijn stuk gebracht kan worden door Noggs blijkt uit een voorbeeld uit hoofdstuk 31. De eigen gevoelens van Ralph werken nu tegen hem omdat hij ze op Noggs projecteert:

Ralph Nickleby en Noggs kunnen elkaar zien zitten - en in de gaten houden - door een vuil raampje tussen hun beider kantoren. Ralph zit te mijmeren over Kate, die zachtere gevoelens in hem losmaakt. Dat is een nieuwe gewaarwording voor deze harde geldzuchtige man en hij voelt zich er een beetje ongemakkelijk over. Op dat moment merkt hij hoe Noggs hem bijna met zijn neus tegen het raam zit te observeren, al doet hij of hij een pen zit aan te scherpen. Ralph herneemt zich snel en belt om zijn klerk. *“Ralph raised his eyes stealthily to his face, as if he almost feared to read there a knowledge of his recent thoughts.”* Aan Noggs is echter niets te merken. Hij is door zijn onverstoorbaarheid nu eigenlijk de sterkere van de twee. Dan volgt een potje verbaal armpje drukken. Noggs wil weer weglopen, alsof hij zich alleen maar verbeeld heeft dat zijn baas belde. *“Stop!” said Ralph. Newman stopped; not at all disconcerted. “I did ring”. “ know you did.” “Then why do you offer to go if you know that?” “I thought you rang to say that you didn’t ring,” replied Newman. “You often do.”* Nu kan Ralph zich niet meer inhouden en blijkt de echte reden waarom hij gebeld heeft, namelijk zijn achterdocht doordat hij zijn schaamte over zijn zachtere gedachten op Noggs pro-

jecteert. *“How dare you pry, and peer, and stare at me, sirrah?” demanded Ralph. “Stare!” cried Newman, at you! Ha, ha!” which was all the explanation Newman deigned to offer.*” Hij laat zich niet uit de tent lokken en heeft daardoor het voordeel in het schaakspel met Ralph. Die kan alleen nog maar een slap antwoord geven: *“Be careful, sir” said Ralph, looking steadily at him. “Let me have no drunken fooling here. Do you see this parcel?”* Vervolgens blijft Newman hem nog even op passief-agressieve manier tergen door te treuzelen met het pakje, dat hij tevergeefs in zijn hoed probeert te stoppen en heel precies en traag zijn handschoenen aan te trekken, *“keeping his eyes fixed on Mr. Ralph Nickleby all the time”* Die zal onderhand wel bijna uit zijn vel gesprongen zijn, maar die lol zal hij zijn klerk niet gegund hebben.

Een niet passend intermezzo

Na al deze psychologisch overtuigende voorbeelden is er een deel van het boek dat daar geheel bij uit de toon valt. Ineens wordt Noggs opgevoerd als een bordkartonnen komische figuur uit een klucht in de subplot waarin hij van Nicholas moet proberen de naam van zijn aanbedene te achterhalen. Newman pakt het niet goed aan, zodat hij de verkeerde dame op het oog heeft. Dit is eigenlijk een farce waarvan je je kunt afvragen wat Dickens bezielde heeft om er zoveel bladzijden aan te wijden. Het hele verhaal past niet in de karaktertekening van de twee hoofdpersonen: Nicholas is meer iemand die impulsief ergens op af vliegt en de Noggs die we hebben leren kennen lijkt in de verste verte niet op deze figuur.

Ontwikkeling van Newman’s agressiehantering

In het begin van de roman is Newman Noggs een aan lager wal geraakte persoon, die klem zit in een uitzichtloze situatie. Hij heeft geen andere keus dan zijn boosheid over de manier waarop hij door anderen behandeld wordt te beheersen en te verdringen. Doordat hij betrokken raakt bij het wel en wee van Nicholas en diens kring kan hij zich steeds meer uitingen van boosheid toestaan, omdat hij boos is ter wille van anderen. Als het om hemzelf gaat wordt hij nog niet assertiever of emotioneler. Hij laat niet over zich heenlopen, maar behoudt zijn waardigheid en zelfrespect door op andere manieren ‘terug te slaan’: verbaal ‘armpje drukken’, passief agressief zijn en daarmee de ander kwaad te maken, en door fysieke acties andere mensen onzeker te maken (met de vingers knakken, wild staren met zijn glazen en zijn goede oog). De alcohol helpt hem

THE DUTCH DICKENSIAN

ook om het vol te houden in het leven.

Geleidelijk aan zien we gebeuren dat hij ook als het om hemzelf gaat steviger optreedt of boosheid toont. Hij vat bijvoorbeeld post voor de deur om indien nodig Nicholas met geweld te beletten de kamer te verlaten. Hij laat zich ineens gaan als het over Squeers gaat, en ook - bij Miss LaCreevy - als het om Ralph Nickleby gaat. De woede die hij eerst ter wille van Nicholas en Smike voelde raakt vermengd met de woede over hoe hij door Ralph behandeld wordt. Het is of het deksel van de snelkookpan langzaam losraakt. De volgende fase is die waarin

Ralph Nickleby en Gride

Noggs ook agressief kan worden in aanwezigheid van de gehate personen. In hoofdstuk 57 slaat hij bijvoorbeeld Squeers tegen de grond met een oude blaasbalg, wanneer hij en Frank Cheeryble hem en Peg Sliderskew betrappen bij het stelen van papieren over de erfenis van Madeline Bray. Tenslotte staat hij tegenover Ralph wanneer deze in het kantoor van de gebroeders Cheeryble ter verantwoording wordt geroepen voor al zijn misdaden. Dat het zover is gekomen is

voornamelijk te danken aan Noggs zelf, die achter de snode plannen van Ralph en Arthur Gride is gekomen door hun gesprek af te luisteren. Eindelijk beleeft Newman zijn moment van triomf. Hij kan zijn lang opgekropte woede tegen Ralph eruit gooien. Terwijl hij veilig achter de rug van Tim Linkinwater staat, de klerk van de Cheerybles, roept hij: *“Hallo, you sir - old Nickleby!”* en somt al zijn grieven: op beledigingen, vernedering en uitbuiting. *“Here, you Nickleby!”* roept hij en hij onthult dat hij het hele gesprek tussen Nickleby en Arthur Gride afgeluisterd heeft vanuit zijn kast. Daar schrikt Ralph toch wel even van waardoor Newman aangemoedigd wordt om er nog een schepje bovenop te doen. *“You mind me now, do you?”*.

Aan het eind van het verhaal blijkt Newman Noggs als een gerespecteerde oude heer dichtbij Nicholas en diens gezin te wonen. Eind goed, al goed.

Beschouwing

Newman Noggs is een gentleman die financieel geruïneerd is en daardoor ook zijn sociale positie is kwijtgeraakt. Mogelijk is dit gebeurd door verkeerde speculaties, net zoals bij de vader van Nicholas. Hij zou ook geld geleend kunnen hebben van Ralph en daardoor in zijn macht zijn geraakt, zoals Mr. Mantalini. Hoe het ook zij, hij leeft in bittere armoede. Als persoon is hij echter een echte heer gebleven. Hij is tactvol, zorgzaam, attent en hulpvaardig. Ook weet hij wat dankbaarheid is. Hij gaat in zijn hulpvaardigheid soms nogal ver, bijvoorbeeld zorgt hij ondanks zijn eigen armoede voor Nicholas en SMIKE, voor Kate en Mrs. Nickleby. Ook zijn buurman Mr. Crowl komt niet tekort aan voedsel, drank en verwarming, maar dat komt niet zozeer door de gulheid van Noggs. Deze blijkt hier namelijk een probleem met assertiviteit te hebben, want Dickens zegt expliciet dat hij nooit in zijn leven nee heeft kunnen zeggen. We kunnen erover speculeren of dit ook aan zijn neergang heeft bijgedragen. Er worden in het boek een aantal situaties genoemd waaruit blijkt dat Noggs directe confrontaties uit de weg gaat. Hij kan inwendig wel heel kwaad worden, maar laat dat niet rechtstreeks blijken. Hij beschikt over een grote dosis zelfbeheersing. Alleen zelfbeheersing is echter niet genoeg. Daaronder broeit een hoge mate van woede en spanningen. Deze worden in de eerste plaats verlicht door zijn drankmisbruik. Hij heeft er eigenlijk geen geld voor, maar is toch dagelijks in het café te vinden. Door zijn geknak met vingers en starende ogen slaagt hij erin om anderen te laten schrikken en te maken dat zij zich onzeker en geïntimideerd voelen. Met andere woorden: het zijn manieren om

macht over anderen te hebben zonder openlijk in conflict te raken. Hij verkeert niet in een positie om ruzie te krijgen met de mensen in zijn beperkte sociale netwerk. Ralph Nickleby heeft macht over hem en gebruikt die elke dag om hem te kleineren, uit te schelden en uit te buiten. De woede die dit bij Noggs opwekt kan echter absoluut niet tot uiting gebracht worden op straffe van ontslag. Emotioneel zit hij dus totaal klem. Geen wonder dat hij altijd een flesje drank in zijn bureau heeft. Is het toeval dat Dickens het model daarvan ‘pocket-pistols’ noemt? Het is goed voorstelbaar dat Noggs Ralph af en toe graag een kogel door de kop zou jagen. Hij lijkt hem ook graag te willen wurgen, zoals zijn draaiende, knakkende vingers verraden.

Ondanks zijn subassertiviteit en afhankelijkheid heeft Noggs toch een manier gevonden om Ralph partij te geven zonder ergens op gepakt te kunnen worden. Hij geniet duidelijk van deze momentjes van triomf. Ik heb een aantal voorbeelden gegeven van de prachtige dialogen waarin Ralph op passief agressieve wijze getergd wordt, maar aan het kortste eind trekt. Hij kan in deze interacties niet tegen Noggs op en voelt zijn onmacht ongetwijfeld. Het lijkt niet vergezocht om te denken dat hij juist daardoor geprikkeld wordt om Noggs verder slecht te behandelen, waardoor ze samen in een vicieuze cirkel zijn beland.

In de loop van de roman keert echter geleidelijk het tij voor Ralph en Noggs. Wanneer de positie van Ralph steeds minder onaantastbaar wordt, dringt de woede van Noggs zich steeds meer naar de oppervlakte. Eerst staat hij zich meer uitingen van woede toe als het ter wille van anderen is, daarna komt hij af en toe los als de betreffende personen niet aanwezig zijn en uiteindelijk gooit hij ze ook zijn woede in het gezicht, ja hij gaat zelfs over tot schreeuwen en schelden tegen Ralph. Het scheelt niet veel of hij gaat hem te lijf. In de ontwikkeling van Noggs is dit een catharsis. De innerlijke druk is van de ketel. Hij positioneert zich als gelijke of zelf meerdere tegenover Ralph. Nadien heeft Dickens het niet meer over zijn manierismes en wonderlijk manier van communiceren. Integendeel, hij wordt een algemeen gewaardeerd en sociaal geaccepteerd persoon. Dit is meer dan een cliché om een verhaal af te ronden. Het is ook de uitkomst van een tweeledige ontwikkelingsgang: sociale val en rehabilitatie enerzijds en emotioneel herstel van het doorstane lijden en een terugkeer naar de persoon die hij vroeger was. Inderdaad, eind goed, al goed.

WAAROM SCHREEF DICKENS NICHOLAS NICKLEBY?

Dick Kooiman

Nicholas Nickleby was het derde grote boek van Dickens. Het staat net als *Pickwick Papers* vol van pure levensvreugde en ronde humor maar kende meer samenhang en een beter uitgewerkte intrige. Door het succes van *Pickwick* hoefde Dickens niet naar een uitgever te zoeken, maar kon hij onderhandelen. Hij kon het boek uitgeven bij Bentley maar koos uiteindelijk voor Chapman and Hall. Zij gaven het uit met 60 illustraties van Hablot Browne, beter bekend als Phiz. In mijn niet gedateerde uitgave van Chapman staan 59 illustraties van F. Barnard, dat is een latere uitgave. Ook de Nederlandse versie in mijn favoriete vertaling door Mensing heeft gravures naar tekeningen van F. Barnard. De oorspronkelijke titel luidde – let op! - *The Life and Adventures of Nicholas Nickleby, containing a faithful account of the fortunes, misfortunes, uprisings, downfallings and complete career of the Nickleby family, edited by Boz*. In 20 afleveringen, later verschenen onder kortere titel en op Dickens' eigen naam. Het boek is opgedragen aan zijn grote vriend Macready, op dat moment 1839 voorzitter van een theater in Londen.

In het eerste deel is de focus gericht op een kostschool in Yorkshire en daar zal dit artikel ook over gaan. Kostscholen in dit gebied waren bekend sedert de 18^e eeuw en hun nadruk op “no holidays” maakte hen tot een welkom adres voor wie zich wilde ontdoen van ongewenste kinderen. In de jeugd van Dickens waren deze scholen al berucht om hun wrede verwaarlozing. Hij noemt in een van de in-

leidingen op dit boek de Yorkshire schoolmasters een verdorven soort van onmenselijke uitbuiters. Dat ontdekte hij al toen hij als kind speelde in de buurt van Rochester Castle en daar een jongentje trof met een etterende hoofdwond “*in consequence of his Yorkshire guide, philosopher and friend,*

Bowes Academy in Yorkshire

having ripped it open with an inky penknife.” Let op het sarcasme!

Dickens ging daar in 1837 naar toe in gezelschap van illustrator Hablot Browne oftewel Phiz om onderzoek te doen. Maar omdat hij terecht vreesde dat de plaatselijke schoolmeesters een bezoek van hem als schrijver niet zouden verwelkomen, deed hij zich voor als een geïnteresseerde die naar een goede school zocht voor het jongentje van een bevriende weduwe. Hij gaf zich dus niet uit als Dickens. Hij noemde dat zelf “*a pious fraud*”, een vroom bedrog. Na aankomst raakte hij ’s avonds in een herberg in gesprek met een onbekende heer die hij probeerde uit te horen over de plaatselijke scholen. Die onbekende heer wist het onderwerp steeds te ontwijken maar op het eind van de avond en bij het afscheid vertrouwde hij Dickens toe: wees wijs, stuur dat kind van die weduwe niet hier naar toe ...

Dickens was dus met Phiz op een ‘*fact finding trip*’ in Yorkshire die overigens maar een paar dagen duurde. Op die trip had hij een vraaggesprek met de beruchte William Shaw, headmaster of Bowes Academy in Greta Bridge, een van de grootste kostscholen in Yorkshire. Die schoolmeester Shaw ontving Dickens met tegenzin en duidelijke minachting. Dickens zou hem dat betaald hebben gezet door Shaw te gebruiken als model voor Squeers. Shaw had maar een oog en Squeers wordt door Dickens beschreven as “*having only one eye, whereas current prejudice runs in favour of two*”. Dickens maakte wel vaker gebruik van fysieke gebreken: denk bijvoorbeeld aan Lord Feenix met de onwillige benen in *Dombey and Son*.

Dickens was dus in Yorkshire en te gast bij William Shaw. Ooit werd op een veiling een visite kaartje verkocht van deze Shaw waarop vermeld stond dat hij jongelui onderwees in Latijn, Engels, wiskunde, geografie en geometrie met in begrip van voeding en onderdak voor 20 pond per jaar, precies de termen die Squeers ook bood in de beschrijving in *Nicholas Nickleby*. Al 15 jaar eerder hadden de misstanden in de Yorkshire scholen publieke aandacht getrokken. In 1823 diende een rechtszaak van ouders tegen deze schoolmeester Shaw waarbij veel misstanden aan de orde werden gesteld die Dickens later zou beschrijven in *Nicholas Nickleby*. Let wel: er waren dus ook ouders die zich het lot van hun kind daar wel degelijk aantrokken. Een leerling vertelde de rechtbank in de zaak tegen Shaw dat de school overbevolkt was, dat de jongens vaak dagen lang zonder broek of jack liepen als hun kleren versteld moesten worden, dat zij zich moesten verschuilen als er andere ouders op bezoek kwamen, dat ze armzalig gevoed werden en op stro vol ongedierte sliepen met alleen een laken, dat hen vaak nog door

grotere jongens werd afgepakt enz. Als gevolg van deze rechtszaak werd Shaw gedwongen forse schadevergoedingen te betalen maar zijn school mocht hij voortzetten. Dickens zag bij zijn bezoek ook het kerkhof met veel kindergraven en ettelijke kinderen met fysieke tekortkomingen, wat Smike in zijn gedachten moet hebben gebracht. Toen het verhaal van *Nicholas Nickleby* in druk verscheen werd die oude rechtszaak weer opgerakeld en werd Shaw eigenlijk ontmaskerd als het model van Squeers. Het gevolg was dat hij een voorwerp werd van kritiek en spot, zijn school verliep en dat schijnt zijn dood te hebben verhaast.

Wij kennen waarschijnlijk allemaal dat schilderij van Dickens, waar hij aan zijn bureau zit, diep in gedachten, terwijl hij omgeven is door een wolk van kleine afbeeldingen,

allemaal figuurtjes die een rol spelen in zijn romans. Dat schilderij, getiteld *Dickens' Dream*, het werk van ene Robert William Huss, wekt de indruk alsof al die roman figuren louter aan Dickens' brein zijn ontsproten. Alsof hij niet ook met open ogen de wereld heeft aangezien en daar dingen zag die hij in zijn boeken verwerkte. Het is een bekend gegeven: Dickens had een scherp observatievermogen en zag het bijzondere in mensen en situaties. Die observaties gebruikte hij in zijn romans waarin figuren hoogstzelden werden gekopieerd maar wel opgetrokken uit elementen van bestaande figuren. Het was bijna altijd een mix van feiten en fictie. Soms werden mensen wel naar het leven getekend en bleken herkenbaar met alle problemen van dien. Denk aan Miss Mowcher uit de roman *David Copperfield*.

Het gaf Dickens veel genoeg – hij voelde zich zelfs vereerd - toen na de publicatie van *Nickleby* verschillende schoolmeesters in Yorkshire beweerden de originele Mr. Squeers te zijn en op grond daarvan meenden recht te hebben op financiële genoegdoening vanwege smaad en aantasting van hun goede naam. Dickens stelde daar tegenover dat Squeers niet de weergave was van een afzonderlijk individu maar de vertegenwoordiger van een hele klasse.

In een ander Voorwoord op zijn boek schrijft Dickens dat hij als tegenwicht

Mr. Squeers

tegenover de menselijke ellende in Yorkshire twee heel andere karakters in zijn verhaal wilde introduceren “*which are drawn from life.*” Hij doelde op de gebroeders Cheeryble, van eenvoudige komaf maar opgeklommen als geslaagde ondernemers en weldoeners: “*their liberal charity, their singleness of heart, their noble nature and their unbound benevolence are no creation of the author’s brain.*” zegt hij daar. En: “*Those who take an interest in this tale will be glad to learn that the brothers Cheeryble live.*” Die Cheerybles bestonden inderdaad echt maar daarmee doelde Dickens op de gebroeders Grant die als het levend model stonden voor de Cheerybles. Dat leidde er toe dat Dickens van tal van lezers de vraag kreeg waar die vrijgeevige broers woonden. Men wilde die broers benaderen om hen gunsten, leningen of giften te vragen. Daarom voelde Dickens zich genoodzaakt later bij de uitgave van het boek te melden dat deze filantropen inmiddels waren overleden. Overigens, geen grotere tegenstelling in beschrijving dan die tussen Squeers en Cheerybles. Dat klinkt al door in de namen: Squeers, klinkt als squeeze, dwz uitbuiten, afpersen en Cheeryble ligt dicht tegen cheerful aan, en cheers.

Het meelevens- en inbeeldingsvermogen van zijn lezers was overigens groot, zoals ook blijkt in de beschrijving van Smike. John Forster meldt in zijn biografie van Dickens dat de schrijver tal van brieven had gekregen van jongedames met het dringende verzoek Smike toch in leven te laten. Dat kennen we ook van later bv. als Little Nell ziek wordt en de lezers er bij Dickens op aandringen Nell in leven te laten. De lezers zagen niet altijd duidelijk de grens tussen feiten en fictie. Soms herkenden lezers zich in een beschreven personage en voelden zich beledigd. Dan weer geloofden ze in het echte bestaan van een verzonnen romanfiguur en voelden zich beet genomen.

Nicholas blijft in dit boek een goedwillende maar ietwat vlakke persoonlijkheid. Pugh in zijn boek over *Dickens’ Originals* schrijft dat mensen uit Dickens’ vriendenkring zijn zwager, de man van Fanny, Henry Burnett, als het model zagen dat Dickens voor ogen had toen hij Nicholas introduceerde. Er is echter maar weinig over die man bekend. Stond de moeder van Dickens model voor Mrs. Nickleby? Dat zegt Dickens zelf maar wij weten niet veel van de oudere Mrs. Dickens. Mrs. Nickleby was in ieder geval een leeghoofd, een beetje dom en dol op roddelpraatjes. Er komen vrijwel geen moederfiguren voor in Dickens romans, de bekendste is misschien de moeder van David Copperfield maar zij is niet meer dan een voorbijgaande schim. Verder ken ik eigenlijk geen echte moederfiguren. Had Dickens een moederprobleem?

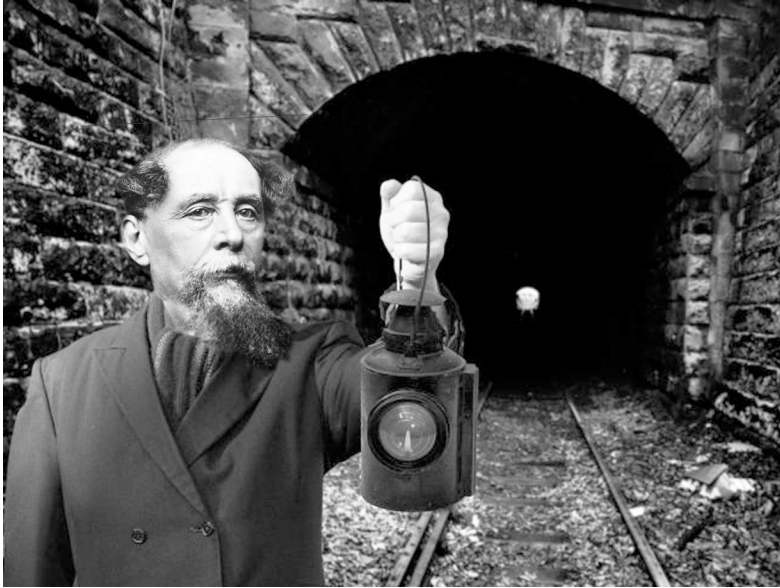
THE DUTCH DICKENSIAN

Slotvraag: Werd deze beschrijving van de kostscholen in Yorkshire voor Dickens onderdeel van zijn hervormingsijver of zag hij er vooral een goed onderwerp in voor zijn roman? Bij de voltooiing van *Nickleby* gaf Dickens een diner met zijn vrienden en bij die gelegenheid – zo lees ik bij Michael Slater - bracht zijn vriend Macready een toast uit waarin hij Dickens prees “*as one who had made the amelioration of his fellow-man the object of all his labours.*” En Forster schrijft dat Dickens met Browne naar Yorkshire trok met als heel bewust doel om aan de wan-toestanden in de scholen een einde te maken. Anderzijds, Schlicke stelt in zijn Dickens Compendium dat Dickens’ public reading over *Nickleby* and the Yorkshire schools alle andere voorlezingen in populariteit overtrof. In 1861 schreef Dickens in een brief aan zijn schoonzus Georgina: “*somewhat [this Nickleby reading] seems to have got in it ... exactly the qualities best suited for the purpose, and it went last night not only with roars, but with a general hilarity and pleasure I have never surpassed.*” Vandaar mijn vraag: schreef Dickens dit boek louter uit hervormingsdrang of was het voor hem vooral een aantrekkelijk, misschien zelfs sappig onderwerp? Of streed Dickens wel vooral voor sociale verbetering maar gebruikte hij daarbij humor als zijn belangrijkste wapen?

Cheeryble Brothers
by Phiz

THE DUTCH DICKENSIAN
THE SIGNALMAN

Martijn David

Dickens and the Twentieth Century – Edited by John Gross & Gabriel Pearson

Het is een misverstand dat een boekrecensie over een recent verschenen titel moet gaan. Ons huisblad *The Dickensian* heeft een grote voorliefde voor het bespreken van theatervoorstellingen welke reeds maanden geleden zijn gespeeld en nimmer meer terug zullen komen. Bovendien hebben sommige boeken tijd nodig om het grotere perspectief te zien.

Dickens and the Twentieth Century, verschenen in 1962, is zo'n werk. Pas nu de 20ste eeuw veilig achter ons ligt is er enige grond om een boek met dergelijke pretenties op waarde te schatten. Want om 38 jaar voor het einde van de eeuw een mening over de gehele eeuw te geven is natuurlijk vragen om moeilijkheden. Het is alsof je de eerste helft van de 20ste eeuw in 1912 gaat beschrijven. Intrigerend is vooral het woordje 'and' in de titel. Nadere lezing leert dat de titel dan ook zou moeten luiden: *The Twentieth Century and Dickens*. Of beter nog *The Twentieth Century so far and Dickens*. Het gaat vooral over de wijze waarop en hoe de 20ste

eeuwer Dickens leest en ziet.

Dickens and the Twentieth Century is vooral een afrekening met G.K. Chesterton, de biograaf die Dickens aan het begin van de 20ste eeuw bejubelde (*“There is one aspect of Charles Dickens which must be of interest even to that subterranean race which does not admire his books. Even if we are not interested in Dickens as a great event in English literature, we must still be interested in him as a great event in English history.”*). De opgenomen essays in dit boek willen een bijdrage leveren om het beeld van ‘the old fashioned Santa Claus view on Dickens’ te kantelen en aandacht te schenken aan een meer inhoudelijke benadering van zijn werk, zijn politieke voorkeuren en zijn ‘filistinisme’ waarmee Dickens als een anti-intellectueel wordt weggezet.

In zijn openingswoord beschrijft Gabriel Pearson de overgang van Dickens als ‘popular author’ naar de meer academische lof die hem door o.a. essays van George Bernard Shaw, Orwell en vooral A.N. Wilson ten deel zal vallen in de loop van de 20ste eeuw. Hier wordt een wat vreemde tegenstelling geponeerd, of liever gezegd een schijnbare: kan een auteur populair zijn bij de lezers en toch ook een niveau bereiken waarop het werk academisch geduid en gelezen kan worden? Hoopvol sluit Pearson af met de woorden *‘Perhaps we shall return to Dickens’s humour. Perhaps this collection even indicates a growing rapprochement between the popular and academic view’*.

Deze rapprochement zal dan moeten blijken uit een collectie van 18 essays waarvan Pearson ook al opmerkt dat *‘There is no consistent line in this book’*. Zestien van deze essays bestrijken de romans inclusief de *Sketches by Boz*. Maar de kerstboeken ontbreken. Te weinig academic ongetwijfeld.

Overigens merkt Michael Slater in zijn boek *The Great Charles Dickens Scandal* ook de overgang van Dickens naar de academische wereld op. Het hoofdstuk 1941 – 1958. Enter the scholars begint aldus: *“Until the 1940s Dickens was very much below the academic radar in the English-speaking world. In 1948 Louis B. Frewer of the Bodleian Library referred in The Dickensian to ‘academic hideout Oxford, where one mentions the name of Dickens almost in a whisper’.* And indeed Oxford was still holding out against Dickens as late as 1960 when I was there as a graduate student. I wanted to make some aspect of his work the subject of my thesis and found myself being urged to find a more ‘solid’ topic.”

En met deze informatie, Slaters boek verscheen overigens in 2012, precies vijftig jaar na *Dickens and the Twentieth Century*, leest men het boek anders. Met in het achterhoofd dat Gabriel Pearson verbonden was aan de University of Keele

en John Gross aan het Queen Mary College, University of London, schijnbaar beiden op voldoende afstand van Oxford.

Laten we als voorbeeld van de rapprochement eens het hoofdstuk ‘Pickwick: Dickens and the Art of Fiction’ door John Killham onder de loep nemen. Killham (het boek doet overigens geen enkele moeite iets te zeggen over de bijdragers) gebruikt in 13 pagina’s niet minder dan 13 bronnen om zijn betoog kracht bij te zetten, waaronder natuurlijk Edmund Wilson (Dickens: *The Two Scrooges*) en George Orwell. Het hoofdstuk strekt zich wijder uit dan alleen *Pickwick* (helaas voor de zuivere Pickwickians), maar bijvoorbeeld ook *Bleak House* en dus maken wij in dit hoofdstuk kennis met de mening van ene Mr. Morton Dauwen Zabel “*who sees the same novel not vertically, in elevation, but horizontally, in plan. For him a ‘central ganglion’ spreads a deadly contagion from the Court of Chancery in London to Lincolnshire, Hertfordshire and so on.*” Killham verbindt moeiteloos *Pickwick* tot *Our Mutual Friend*. De regen in *Bleak House* (“*it rains in Lincolnshire because it rains in the heart of Lady Deadlock*”) werd voorafgegaan door het moment waarop Mr. Winkle Dr. Slammer ontmoet en “*The evening grew more dull every moment, and a melancholy wind sounded through the deserted fields like a distant giant whistling for his house-dog*”.

W.J. Harvey heeft in het hoofdstuk ‘Chance and Design in *Bleak House*’ geen enkele secundaire bron nodig om zijn verhaal te ondersteunen (met uitzondering van een quote van Forster). In tegenstelling tot Killham die *The Pickwick Papers* tot de bron van alles maakt, onderscheidt Harvey de romans van Dickens in vier categorieën waarvan *Barnaby Rudge* enigszins onderaan bungelt (‘*als geheel mislukt maar succesvol in sommige delen*’) tot aan *Bleak House* als toppen van zijn kunnen. (‘*Een organisch geheel*’, “*One of the reasons for its greatness is the extreme tension set up between the centrifugal vigour of its parts and the centripetal demands of the whole*”).

Harvey weet uiteindelijk zijn betoog, ‘Chance and Design’, samen te vatten in een de toepasselijke quote van Jarndyce aan Richard Carstone: “*Trust in nothing but Providence and your own efforts. Never separate the two.*” “*Uit een wereld van een mengeling van kansen en keuzes heeft Dickens het ontwerp (design) gecreëerd noodzakelijk voor een groots kunstmeesterwerk.*”

Kortom, hoe Dickens toeval gebruikt om een meesterwerk te schrijven. En daarmee kan niemand het oneens zijn.

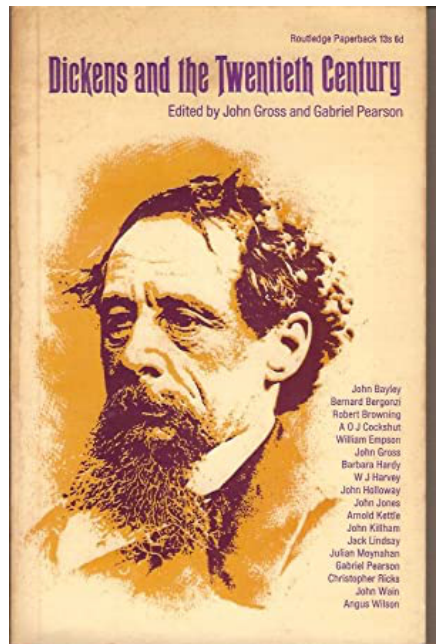
En zo zijn er nog een keur aan essays. ‘Van Dealings with the Firm of Dombey and Son; Firmness versus Wetness’ van Julian Muynahan (waarin Dombey met

THE DUTCH DICKENSIAN

het werk van D.H. Lawrence wordt vergeleken) tot aan *Edwin Drood*: 'Early and Late Dickens Reconciled' van A.O.J. Cockshut.

De conclusie moet dus luiden dat dit werk een onmisbare aanvulling vormt voor een rijkge vulde boekenkast met secundaire literatuur over Dickens. De brug tussen de populaire Dickens en de academische Dickens blijft in nevelen gehuld. En dit boek brengt de twee niet dichter bij elkaar. Maar wellicht moeten we het maar als de grote verdienste van Dickens zien dat hij deze twee zielen in zijn borst houdt.

***Dickens and the Twentieth Century* – Edited by John Gross & Gabriel Pearson.** Uitgegeven door Routledge & Kegan Paul, 1962

HOUSEHOLD WORDS

Verslag van de 267^e vergadering van The Dickens Fellowship Haarlem Branch, 18 september 2021*Pieter de Groot*

In een bestendig *Wapen van Kennemerland* verzamelden zich 25 leden. De president constateert tevreden dat de opkomst overweldigend is. Het is inmiddels een jaar geleden dat wij weer eens in persoon bij elkaar kunnen komen. Zij spreekt verder over de *Annual Conference* die wij in juli 2022 organiseren en verwacht dat de website binnenkort de lucht in gaat, om maar een passende term te gebruiken. Zij roept op tot steun van de leden om er een succes van te maken.

De secretaris zegt dat diverse leden er vanmiddag ook graag bij hadden willen zijn, maar dat korte vakanties, dwingende kleinkinderen en in een enkel geval “a flu-like illness” hen hebben verhinderd. Ook heeft hij formulieren op voorraad waarmee een abonnement op *The Dickensian* kan worden veilig gesteld en tot slot vertelt hij dat ons oudste lid, mevrouw Bomans, namens ons allemaal op haar 100^e verjaardag is verrast met een bos bloemen.

De penningmeester, die ook de president is, heeft weinig nieuws. Wel is het zo dat voor deze vacature binnenkort iemand benaderd gaat worden en dat het dus nu de tijd is om U schuil te houden.

De editor meldt dat vanaf vandaag een nieuw nummer klaar ligt. Hij spreekt van een uiterste krachtsinspanning en van een papiertekort waardoor dit nummer korter is dan normaal, ook al omdat de bijdrage van de heer Van der Wall voor het grootste deel in een voetnoot is weggestopt.

Dan ziet de president twee nieuwe leden in de zaal die eigenlijk geen nieuwe leden zijn maar zich nog nooit in het openbaar hebben vertoond, althans niet bij ons. Zij laat het examen aanvangen maar geeft de nieuwe leden ook even de gelegenheid zich voor te stellen.

De heer Verstraeten verzameld oude boeken bij gedempt licht in een huis met een Dickensiaanse uitstraling. Tussen het roeien door studeerde hij af in Henley. Over de vraag van de heer Van Kessel met betrekking tot Pip moet hij even nadenken. Dat geeft de heer Wouters de gelegenheid ons te vertellen dat hij een historicus is die ook over computerboeken schrijft. De vraag van de heer Kooiman over Aunt Betsy heeft hij meteen goed en omdat de heer Verstraeten inmiddels ook een antwoord heeft, constateert de president dat niets een aangename middag nog in de weg kan staan.

Zij geeft daarop het woord aan de heer Dorrestein die ons zal onderhouden over een aantal voorbeelden van “Keeping up Appearances” in *Nicolas Nickleby*. Spreker begint met de Witwitterlies, een opgeblazen familie die “upper middle class” is maar een moord zou doen om dat

THE DUTCH DICKENSIAN

“middle” kwijt te zijn. Zij beschikken over een knecht in livrei en een klein formaat footman. Als arts hebben zij Sir Tumley Snuffim en gelukkig heeft Mrs. Witterly altijd wel ergens last van. Zij krijgen bezoek van Lord Verisopht en Sir Mulberry Hawk maar die komen eigenlijk voor Kate. Als dat eindelijk doordringt volgt het ontslag van Kate.

Dorrestein vervolgt met de Kenwigsen. Mrs Kenwigs stelt dat “*we’re not proud*” en wie dat steeds zegt is het wel. Zij voelt zich voornaam met een oom bij het Water, een man die ivoordraaier is en drie dochters die een dansschool bezoeken en Nicolas als leraar Frans hebben. Mr. Lillyvick, de Water oom, wil van Nicolas weten of Frans een goede taal is en vraagt het Franse woord voor water. Nicolas zegt “l’eau” en Lillyvick schudt het hoofd. Newman Noggs begeleidt de dochters naar de kapper, want ze mogen niet onder doen voor anderen, die hen graag zien komen want drie dochters zijn zes paardestaarten. Ondertussen stuurt hij een kolensjouwer weg terwijl hij met de andere hand een bakker inzeept. De kolensjouwer wijst nog op de bakker maar de kapper geeft aan bij bakkers de lijn te trekken, en wie zou dat niet doen.

En dan zijn daar de Mantalini’s. Mrs. Mantalini heeft een hang naar status en zij denkt die te verhogen door een man te trouwen die zijn naam van Mantle in Mantalini veranderde en zijn bakkebaarden liet staan. Wij komen de Mantalini’s in het

boek tegen als hij haar net heeft ontlast van 100 pond om een paard te kopen om daarmee andere dames ja-loers te maken. Hij speculeert hier op haar hang naar status.

Dickens maakt vaak gebruik van de zogenaamde Griekse opzet: hij plaatst anderen om dit type mensen heen die hen constant bevestigen in hun houding; zij zijn het “chorus”.

Spreker sluit af met de mededeling dat hij Dickens graag leest vanwege de vreemde, afwijkende karakters die er in voorkomen, niet vanwege die over-goede personages

Waarop de president begint met het veilen van een aantal unieke platen en boeken maar het aanbod is zo groot dat het bieden al snel wordt gestaakt en het aan de beleefdheid van de leden wordt overgelaten die hun geld in een door *Het Wapen* beschikbaar gestelde champagne koeler kunnen deponeren.

Waarna wij vervolgen met de lezingen. Mevrouw Drost wil het graag met ons hebben over “Newman Noggs en de macht der machtelozen”. Noggs is een echt karakter dat zo gecompliceerd is dat hij door Dickens in delen aan ons wordt voorgesteld. Hij is een man die ons met uitpuilende ogen (waarvan een van glas) vanuit een slecht passend kostuum aanstaart en zijn vingers laat kraken als hij geagiteerd raakt. Ooit was hij een gentleman maar is nu in zwaar verval geraakt; een man waarvan geprofiteerd wordt, die geen nee durft te zeggen. Maar de ontmoe-

THE DUTCH DICKENSIAN

ting met Nicolas maakt iets los bij hem en hij slaat om en laat niet alleen boosheid merken maar wordt zelfs agressief. Hij is nu niet meer machteloos. Aan het einde van het boek is hij weer een gentleman in een goed passend kostuum; iets dat in zekere zin een tegenvaller is. Noggs blijkt te beschikken over een “pocket pistol” maar spreekster vermoedt dat dit een flesje drank is.

De heer Rijntjes heeft een vraag: wist Noggs dat Smike de zoon van Ralph was? Spreekster denkt van niet.

Tot slot spreekt de heer Kooiman over de vraag of Dickens over de wantoestanden op de Yorkshire Schools schreef vanuit een oogpunt van hervormingsdrift of omdat hij het ook wel een lucratief onderwerp vond voor zijn lezingen. Dickens hoefde voor dit derde boek, dat hij opdroeg aan Macready, niet met uitgevers te onderhandelen want hij was inmiddels beroemd. Voor zijn research was Dickens, die de Yorkshire schoolmaster een verdorven soort noemde, samen met zijn illustrator Phiz, afgereisd naar Yorkshire. Hij deed zich voor als iemand die een school zocht voor de zoon van een vriendin. Een man in een pub raadde hem dit dringend af. Voor Wackford Squeers stond ene William Shaw model, de eigenaar van *Bowes' Academy*. Net als Shaw had ook Squeers slechts een oog (while the popular prejudice runs in favour of two). Dickens maakte graag grappen over lichamelijke afwijkingen. Spreker noemt hier onder andere Lord Feenix met zijn onwillige benen. Later ontkende Dickens dat de figuur

van Squeers op een persoon was gebaseerd, dit vanwege mo-gelijke rechtzaken. Shaw had al een recht-zaak gewonnen, nog voor het boek werd geschreven, maar verloor een volgende na de publicatie. Nadat Dickens eens had opgemerkt dat de Cheeryble Brothers wel op echte personen waren gebaseerd kwam hij ook daar later op terug omdat velen wilden weten wie dat waren om hen bedelbrieven te kunnen schrijven. Dat brengt spreker terug naar de vraag: ging het vooral om het beschrijven van die scholen als een stap tot hervormingen of was het een welkom onderwerp voor zijn “public readings”, want het was een groot succes en ze wekten de lachlust op.

Waarna de self-service boekverkoop verder gaat, om uiteindelijk 177,65 op te leveren. Naar verluidt heeft er in de weeshuizen gepast gejuich geklonken. Waarop wij covid-proof aan tafel gaan. Hierdoor vallen de tafelrede's wat in het water. Alleen de heer Ferdinandusse beschrijft ons een bezoek aan Dotheboys Hall, tijdens de Annual Conference in York in 1999 waarbij ook een nazaat van William Shaw aanwezig was die wel erg luchtig deed over de omstandigheden op *Bowes's Academy* die hij beschreef als streng doch rechtvaardig; dit tot klimmende woede van de aanwezige Dickensians.

De president besluit de bijeenkomst met de vraag of juist types als Newman Noggs en John Browdie zijn die *Nicolas Nickleby* zo leesbaar maken.

OVER DE AUTEURS:

Wim Tigges (1947) studeerde Engelse Taal- en Letterkunde in Leiden. Van 1974 tot 2004 was hij wetenschappelijk medewerker (universitair docent) bij de opleiding Engels aldaar, waar hij middeleeuwse en moderne Engelstalige letterkunde doceerde, en ook enige malen cursussen verzorgde over het vertalen van poëzie en liederen. Sedert 2004 is hij gastonderzoeker bij het Leidse Onderzoeksinstituut LUCAS (*Leiden University Centre for the Arts in Society*). Sindsdien verzorgt hij ook o.m. cursussen Engelstalige letterkunde voor de Stichting Hoger Onderwijs voor Ouderen (HOVO) in Leiden, alsmede lezingen en workshops over diverse literaire onderwerpen.

Marijke Drost heeft tot 2017 als psychiater gewerkt in de forensische psychiatrie als getuige-deskundige, behandelaar en leidinggevende. De interesse in de geest van de gestoorde daders en de strafrechtspleging is waarschijnlijk aangewakkerd doordat zij sinds haar 14^e een gretige lezer van Dickens is, die deze onderwerpen zo indringend heeft beschreven. Momenteel is zij president van de Haarlem Branch.

Dick Kooiman (1943) is een Oosterling, geboren in Zwolle, studeerde Aziatische geschiedenis in Amsterdam en Leiden en werkte lange tijd als Zuid-Azië-specialist (ass.prof.) aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Hij werd in 1998 lid van de Dickens Fellowship onder invloed van zijn schoonfamilie, ongeorganiseerde maar verstokte Dickens lezers. Een aantal jaren was hij penningmeester van de Haarlem Branch.

Ton Dorrestein (1945) werd geboren in Noord-Scharwoude en groeide op in Alkmaar. Hij begon vanaf zijn dertiende jaar Dickens te lezen. Zijn favoriete karakters in die tijd waren Alfred Jingle en Tony Weller. Hij deed Gymnasium alpha aan het Petrus Canisius College in Alkmaar. Zijn scriptie aan het eind van zijn studie MO-B handelde over “*Dehumanization in Dickens's Dark Novel*”. Hij was van 1967 tot 2006 leraar Engels in het middelbaar onderwijs in Rotterdam-Zuid en in Castricum.